

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**Κείμενα
Νεοελληνικής
Λογοτεχνίας**

Α΄ ΤΕΥΧΟΣ

Α΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

8ος τόμος

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

Τεύχος Α΄

**Α΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
8ος τόμος**

**Υπεύθυνος για το Παιδαγωγικό
Ινστιτούτο
Κώστας Μπαλάσκας,
Σύμβουλος Π. Ι.**

**Επιμέλεια Έκδοσης
Πολυτίμη Γκέκα**

**Επιμέλεια εξωφύλλου:
Βάσω Αβραμοπούλου**

**Εικόνα εξωφύλλου:
Νίκος Χατζηκυριάκος – Γκίκας
(1906–1994), Μάντρες στην Ύδρα**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

***Ομάδα Εργασίας Υπουργείου
Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και
Θρησκευμάτων***

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

**Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ
Δ. ΚΑΡΒΕΛΗΣ
Χ. ΜΗΛΙΩΝΗΣ
Κ. ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ
Γ. ΠΑΓΑΝΟΣ
Γ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ**

8ος ΤΟΜΟΣ

Ουίλλιαμ Σαίξπηρ

Βασιλιάς Ληρ

Στην Αγγλία γύρω στα 1600 (ελισαβετιανή εποχή) εκτός από τα άλλα είδη του λόγου ακμάζει ιδιαίτερα το θέατρο. Το 1599 ιδρύεται στο Λονδίνο το περίφημο θέατρο «Globe» (Σφαίρα). Στο θίασο του συμμετέχει ο μεγαλύτερος δραματικός ποιητής της Αγγλίας Ουίλλιαμ Σαίξπηρ. Τα δράματα τον Σαίξπηρ (τραγωδίες – κωμωδίες – ονειροδράματα) είναι έμμετρα (ποιητικό θέατρο), συχνά όμως παρεμβάλλονται σ' αυτά και πεζά μέρη. Ο Βασιλιάς Ληρ, που παρουσιάζουμε πιο κάτω, συγκαταλέγεται στα σπουδαιότερα έργα τον Σαίξπηρ. Η τραγωδία αυτή, παρά τη δυστυχία που

καθρεφτίζει, είναι γεμάτη από αγάπη για τον άνθρωπο.

Περίληψη τον έργον: Ο Ληρ, βασιλιάς της Βρετανίας, πριν μοιράσει το βασίλειο του στις τρεις θυγατέρες τον, τη Γονερίλη, τη Ρεγάνη και την Κορδέλια, ζητάει από την καθεμιά να του δηλώσει το μέγεθος της αγάπης της (α' απόσπασμα). Παρά τις συμβουλές τον δούκα τον Κεντ, αποκληρώνει την Κορδέλια κι εξορίζει το δούκα. Την αποκληρωμένη κόρη παντρεύεται ο βασιλιάς της Φραγκιάς.

Ο Ληρ φιλοξενείται με τη σειρά κάθε μήνα από τις δυο μεγαλύτερες κόρες. Μολονότι έχει παραδώσει την εξουσία, εξακολουθεί να συμπεριφέρεται με αυταρχισμό. Ο δούκας τον Κεντ, μεταμφιεσμένος, μπαίνει στην υπηρεσία του και τον συμπαραστέκεται στους

εξευτελισμούς που υφίσταται.
Τελικά οι δυο κόρες διώχνουν τον πατέρα τους Ληρ, που ακολουθούμενος από τον πιστό του δούκα, μεταμφιεσμένο πάντα, και από το γελωτοποιοί του περιπλανιέται μέσα σε μια άγρια νύχτα με καταιγίδα και καταφεύγει σ' ένα καλύβι ξεστομίζοντας βαριές κατάρες.

Από κει οι πιστοί του τον φυγαδεύουν στο Ντόβερ, απέναντι από τις γαλλικές ακτές. Στο μεταξύ ο δούκας της Κορνουάλης, σύζυγος της Ρεγάνης, σκοτώνεται σε μια συμπλοκή, ενώ ο βασιλιάς της Φραγκιάς αποβιβάζεται με στρατό στο Ντόβερ. Η Κορδέλια ειδοποιείται κι έρχεται να συναντήσει τον πατέρα της που βρίσκεται πια στα πρόθυρα της τρέλας. Η συνάντηση γίνεται στο

φράγκικο στρατόπεδο (β' απόσπασμα). Ακολουθεί σύγκρουση των φράγκικων και αγγλικών στρατευμάτων και νικούν οι Άγγλοι. Ο Ληρ και η Κορδέλια συλλαμβάνονται και φρουρούνται. Ανάμεσα στις δυο βασίλισσες αδελφές, τη Γονερίλη και τη Ρεγάνη, ξεσπάει διχόνοια. Η Γονερίλη δηλητηριάζει τη Ρεγάνη και η ίδια αυτοκτονεί. Η Κορδέλια δολοφονείται και ο Ληρ ξεψυχάει κρατώντας στην αγκαλιά του το σώμα της.

Τα πρόσωπα που εμφανίζονται

ΛΗΡ, βασιλιάς της Βρετανίας.

δούκας της Κορνουάλης, σύζυγος της Ρεγάνης.

δούκας της Αλμπάνης, σύζυγος της Γονερίλης.

δούκας του Κεντ.

ΓΟΝΕΡΙΛΗ

ΡΕΓΑΝΗ **θυγατέρες του ΛΗΡ**

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

ΓΙΑΤΡΟΣ

ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ (στην υπηρεσία της
Κορδέλιας)

Β' απόσπασμα

ΠΡΑΞΗ Α', ΣΚΗΝΗ Ι

Αίθουσα επίσημη στο παλάτι του
βασιλιά Ληρ. Σάλπισμα. Μπαίνει ο
Βασιλιάς με τους ακολούθους του
και τα υπόλοιπα πρόσωπα που
αναφέρονται πιο πάνω.

ΛΗΡ

Ωστόσο ας φανερώσουμε
τον πιο κρυφό σκοπό μας.

Δώσε μου εδώ το χάρτη.

Μάθετε πως μοίρασα
στα τρία το κράτος μου
κι απόφαση έχω στέρια

να ρίξω κάθε κότπο
κι έγνοια από τα γέρα μου,
κι αφού αναθέσω
σ' άλλες δύναμες πιο νέες, 5
ξαλαφρωμένος,
να συρθώ στον τάφο. Γιε μου
Κορνουάλη εσύ,
και συ το ίδιο αγαπητέ
γιε μου Αλμπάνη, έχω
σταθερή σήμερα θέληση
ν' ανακοινώσω, πως
την κάθε μια απ' τις κόρες μου
προικοδοτώ κι έτσι
μαλώματα στο μέλλον 10
να τα προλάβω από τα τώρα.
Τ' αρχοντόπουλα
Βουργούνδιας και Φραγκιάς,
μεγάλοι αντίπαλοι
για την αγάπη
της μικρότερης μας κόρης,
που παρατράβηξε
η ερωτική τους πολιορκία

μες στην αυλή μου, τώρα
απάντηση προσμένουν. 15

Πέστε μου, κόρες μου,
τώρα που βγάζω και τα δυο
της βασιλείας φορέματα,
όρεξη για κατάχτησες
κι έγνοιες της εξουσίας,
να ιδώ από σας

ποια μ' αγαπάει πιο πολύ,
ώστε η περίσσια μου
ευλογία ν' απλωθεί 20

εκεί που η φύση
το απαιτεί με την αξία της.
Γονερίλη μου πρωτόγεννη,
μίλησε πρώτη.

ΓΟΝΕΡΙΛΗ

Κύρη, το πόσο σ' αγαπώ
δεν πιάνεται με λόγια.

Σ' έχω ακριβότερο
απ' το φως μου, απ' τον αέρα
κι από τη λευτεριά·

πολύ πιο πάνω απ' όλα 25

που ξετιμιώνται, όσο
πολύτιμα είτε σπάνια·
όχι πιο λίγο απ' τη ζωή,
ζωή με χάρες,
μ' υγεία, με κάλλη,
με τιμή· όσο παιδί
ποτέ του αγάπησε
ή πατέρας αγαπήθη·
τόσο που πιάνεται η πνοή
κι η γλώσσα μου κομπιάζει· 30
πάνω από κάθε τέτοια
αγάπη σ' αγαπώ.

ΚΟΡΔΕΛΙΑ (Μόνη της).
Και η Κορδέλια; Ν' αγαπάει
και να σωπαίνει.

ΛΗΡ
Σ' όλες αυτές τις χώρες,
από δω ως εδώ,
με τα πολλά ισκιερά τους δάση
και τους κάμπους,

με τα τρεχούμενα νερά
και τ' απλωτά λιβάδια, 35
σε κάνω αφέντρα· εσένανε
και του Αλμπάνη
και της γενιάς σας
να 'ναι αυτά παντοτινά.
Τι λέει η δεύτερη μας κόρη,
η πολυαγάπητη
Ρεγάνη μου, η γυναίκα
του Κορνουάλη; Μίλησε.

ΡΕΓΑΝΗ

Είμαι απ' το ίδιο με
την αδερφή μου μέταλλο 40
κι έχω τιμή μου την αξία της.
Μες στην πιστή καρδιά μου
βρίσκω κι ονόμασε
την ίδια την αγάπη
που νιώθω πράγματι κι εγώ.
Μόν' είπε λίγα·
γιατί εγώ το βεβαιώνω
πως εχτρεύομαι

κάθε άλλη απ' όλες τις χαρές
που κλει 45
το πιο πολύτιμο αισθητήριο κέντρο,
και λέω πως είναι
μοναχή χαρά για μένα
του λατρευτού τρανού
προσώπου σου η αγάπη.

ΚΟΡΔΕΛΙΑ (Μόνη της).

Φτωχιά Κορδέλια!

Όμως όχι, αφού είμαι βέβαιη,
η αγάπη μου είναι πλουσιότερη
απ' τη γλώσσα μου. 50

ΛΗΡ

Σε σένα και στους κληρονόμους
σου για πάντα

ν' ανήκει τούτο το πλούσιο
τρίτο μερτικό

από τ' ωραίο βασίλειο μου.

Δεν ξεπέφτει

σ' έχταση, αξία κι ομορφιά

απ' αυτό που εδόθη

14 / 392-393

στη Γονερίλη. – Τώρα,
εσύ χαρά μου, 55
στερνή μου, μα όχι στερημένη,
που αγωνίζονται
για την προτίμηση
της τρυφερής σου αγάπης
τα κρασιά της Φραγκιάς,
το γάλα της Βουργουνδίας,
τι θα μπορέσεις να μας πεις,
για να κερδίσεις
μερίδα πιο παχιά
απ’ τις αδερφάδες σου; 60
Μίλησε.

ΚΟΡΔΕΛΙΑ
Τίποτα, αφέντη μου.

ΛΗΡ
Τίποτα!

ΚΟΡΔΕΛΙΑ
Τίποτα.

ΛΗΡ

**Δε θα 'βγει τίποτα
απ' το τίποτα. Μίλα ξανά. 65**

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

**Εγώ, η καημένη,
δεν μπορώ να φέρω
στο στόμα την καρδιά μου.
Αφέντη μου, σ' αγαπώ
κατά το χρέος μου,
όχι πιο πολύ ή πιο λίγο.**

ΛΗΡ

**Πώς, πώς Κορδέλια;
Λίγο διόρθωσε τα λόγια σου,
αλλιώς μπορεί την τύχη σου
να βλάψεις. 70**

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

**Καλέ μου κύρη, εσύ
με γέννησες, μ' ανάθρεψες,
μ' αγάπησες. Εγώ,
καθώς αρμόζει πάλι,**

σου ξεπληρώνω
αυτές τις καλοσύνες
μ' υπακοή, μ' αγάπη,
με περίσσιο σέβας.

Τι παντρεύτηκαν
οι αδερφάδες μου, αφού λένε 75
πως όλη κι όλη

η αγάπη τους είναι σε σένα;
Αν τύχει κάποτε κι εγώ
να παντρευτώ,
εκείνος που το χέρι μου
στο χέρι του θα πάρει
μαζί θα πάρει τη μισή μου αγάπη
και τη μισή στοργή μου

και φροντίδα· 80
σίγουρα δε θα παντρευτώ ποτέ,
αν είναι, σαν τις αδερφάδες μου,
να 'ναι η αγάπη μου
όλη κι όλη στον πατέρα μου.

ΛΗΡ

Είναι η καρδιά σου
σύμφωνη μ' αυτά;

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Μάλιστα, αφέντη μου καλέ.

85

ΛΗΡ

Πώς, τόσο νέα και τόσο αναίσθητη;

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Αφέντη, νέα κι αληθινή.

ΛΗΡ

**Καλά· λοιπόν, για προίκα πάρε
την αλήθεια σου.**

**Γιατί, μα τ' άγιο αχτινοβόλημα
του ηλιού,**

μα τα μυστήρια της Εκάτης*,

μα τη νύχτα, 90

μα τις ουράνιες δύναμες,

απ' όπου βγαίνει

**Εκάτη: θεότητα της νύχτας και των
τριόδων, προστάτισσα των
μαγισσών.**

κι η αρχή της ύπαρξής μας
και το τέλος, τώρα
όλη απαρνιέμαι τη στοργή
την πατρική,
συγγένεια και δεσμούς—
από αίμα, και στο εξής
ξένη είσαι στην καρδιά μου
και στο νου για πάντα. 95

Ο βάρβαρος ο Σκύθης
ή κι αυτός που κάνει
τροφή του τα παιδιά του,
να περιδρομιάσει
την πείνα του, θα βρει
στην αγκαλιά μου τόση
φιλία, σπλαχνιά και συνδρομή,
όση και συ
η άλλοτε κόρη μου. 100

KENT

Καλέ μου Ρήγα –

ΛΗΡ

Ήσυχά, Κεντ!

Μη μπεις ανάμεσα στον

δράκο και στη λύσσα του.

Η χαϊδεμένη μου ήτανε

και λόγιαζα ν' απακουμπήσω

τα στερνά μου

στην τρυφερή της λάτρα. –

Φεύγα, και μπροστά μου

να μη φανείς! - Έτσι να βρω

ησυχία στον τάφο μου,

την πατρική καρδιά μου

τώρα της την παίρνω!

105

Καλέστε μου το Φράγκο. –

Ποιος σαλεύει;

Καλέστε το Βουργούνδη.

Κορνουάλη κι Αλμπάνη,

μαζί μ' αυτές τις προίκες

των δυο θυγατέρων μου

και τούτη εδώ την τρίτη

να χωνέψετε' κι αυτήν

η ξιπασιά* της, που τη λείει
ισάδα,ας την παντρέψει, 110
Σας ντύνω και τους δυο σας
με τη δύναμή μου,
με την ανώτατη εξουσία
και μ' όλες τις τιμές
που συντροφεύουν
το μεγάλο αξίωμα.
Εγώ, με μίαν εκατοντάδα
παλικάρια,
που θα κρατήσω
με συντήρησή σας, 115
θα ζω κοντά σας, μια στον
έναν, μια στον άλλον,
με τη σειρά μήνα με μήνα
συναλλάζοντας.
Τ' όνομα μόνο θα 'χω πια
και τις τιμές τις άλλες,
που αρμόζουν σ' έναν βασιλιά·
κυβέρνηση, έσοδα 120

ξιπασιά: υπεροψία.

και η εξουσία η άλλη,
αγαπητά παιδιά μου,
δικά σας· και γι' απόδειξη,
μοιράστε μεταξύ σας
ετούτη την κορόνα.
(Τους δίνει το στέμμα).

KENT

Αφέντη, βασιλιά μου Ληρ,
που πάντα μου σε τίμησα
βασιλικά και σαν πατέρα μου
σ' αγάπησα· 125
που σ' ακολούθησα
σαν αρχηγό μου
και σαν προστάτη μου
άγιο σε μελέτησα
στις προσευχές μου—

ΛΗΡ

Το τόξο σημαδεύει τεντωμένο,
φυλάξου απ' τη σαΐτα. 130

KENT

Ρίχτ' τη καλύτερα

να περονιάσει την καρδιά μου.

Ας φέρνεται άσκημα ο Κεντ,

αφού δεν είναι ο Ληρ καλά.

Τι πας να κάμεις γέρο;

Μη θαρρείς το χρέος

πως θα δειλιάσει να μιλήσει,

όταν η δύναμη

σκύβει στην κολακεία;

135

Χρωστάει να 'ναι

λευτερόστομη η τιμή,

όταν ξεπέφτει στη μωρία

το μεγαλείο.

Άλλαξε απόφαση και σκέψου

πιο καλύτερα,

την τρομερή βιασύνη σου

να συγκρατήσεις.

Με τη ζωή μου σου εγγυώμαι

για τη γνώμη μου.

140

Δε σ' αγαπάει λιγότερο

η μικρή σου η κόρη

ΚΙ ΟΥΤ' ΕΙΝΑΙ ΚΟΥΦΙΟΙ ΑΠΟ
καρδιά όσοι η λαλιά τους
η σιγανή δεν κουδουνίζει
κούφια λόγια.

ΛΗΡ

Αν θες τη ζωή σου, Κεντ,
μη βγάλεις λέξη πια.

ΚΕΝΤ

Την είχα πάντα τη ζωή μου
σαν ατού* 145
να πέφτει ενάντια στους
εχτρούς σου κι ούτε τρέμω
να μην τη χάσω, όταν
το θέλει η σωτηρία σου.

ατού: όρος του χαρτοπαίγνιου·
εδώ: εγγύηση σ' έναν αγώνα· κατά
τα μεσαιωνικά ιπποτικά ήθη οι αντί-
παλοι έβαζαν κάτω ένα αντικείμενο
τους (π.χ. το γάντι τους) ως εγγύηση
ότι θ' αγωνιστούν για το δίκιο τους.

ΛΗΡ

Χάσου απ' τα μάτια μου!

KENT

**Καλύτερα άνοιξε τα, Ληρ,
κι άσε να μείνω πάντα
τ' ασπράδι του ματιού σου**

ΤΟ ΠΙΣΤΟ. 150

ΛΗΡ

Τώρα, μα τον Απόλλωνα –

KENT

**Τώρα, μα τον Απόλλωνα,
καλείς του κάκου
τους θεούς σου.**

ΛΗΡ

**Άπιστε δούλε! (Πιάνοντας το σπαθί
του).**

ΑΛΜΠ ΚΟΡΝ

Μη, καλέ μου αφέντη.

KENT

Κάμε το!

155

**Δώσ' στο γιατρό σου θάνατο
και με την πληρωμή σου αυτή
γιάτρεψε το άθλιο πάθος σου.**

**Πάρ' τη δωρεά σου πίσω,
αλλιώς, όσο φωνή θα βγάζω
απ' το λαρύγγι μου,
θα σου το λέω: έκαμες άσκημα!**

ΛΗΡ

**Άκουσε, προδότη,
στο χρέος σου να μ' ακούς
σου λέω, άκουσέ με!**

160

**Επειδή βάλθης να με κάμεις
να πατήσω
το λόγο μου, που ως τώρα
εγώ δεν το 'καμα ποτέ,
και τόλμησες πεισματικά
να μπεις ανάμεσα
στην προσταγή μου
και στη δύναμή μου,**

που δεν τ' ανέχεται ούτε το
αίμα μου, ούτε η θέση μου, 165
την εξουσία μου ξαναπαίρνω,
να κι η πληρωμή σου:
σου δίνω πέντε μέρες
να ετοιμάσεις ό,τι
χρειαζούμενα για τα δεινά
του βίου· την έχτη
γύρνα τη μισητή σου ράχη
στο βασίλειο μου.

Σε δέκα μέρες, αν βρεθεί
ακόμη μες στο κράτος μου 170
το ξεγραμμένο σου κορμί,
θάνατο θα 'χεις στη στιγμή.
Πήγαινε! Μα το Δία, αυτό
δε θα τ' ανακαλέσω.

KENT

Να 'σαι καλά· αφού θέλεις
τέτοιος να φανείς,
η λευτεριά είν' αλλού
κι εδώ 'ναι η εξορία.—

(Στην ΚΟΡΔΕΛΙΑ).

Κόρη, ας σε πάρουν οι θεοί
στην ακριβή τους φύλαξη 175
που σκέφτης φρόνιμα
και μίλησες σωστά!

(Στη ΡΕΓΑΝΗ και ΓΟΝΕΡΙΛΗ).

Κι άμποτε τα δικά σας λόγια
τα μεγάλα
να τα παινέσουν τα έργα σας
κι ωραίους καρπούς να βγάλει
η τόση αγάπη σας.—
Και τώρα ο Κεντ, αρχόντοι,
αφήνει σ' όλους γεια, 180
σε τόπους νέους να στρώσει
παλιά περπατησιά.
(Βγαίνει).

ΠΡΑΞΗ Δ΄, ΣΚΗΝΗ 7

Μια σκηνή στο φράγκικο
στρατόπεδο. Ο Ληρ κοιμάται σ' ένα
κρεβάτι. Απαλή μουσική παίζει.
Γιατρός, αξιωματικός και υπηρεσία.
(Μπαίνουν η ΚΟΡΔΕΛΙΑ κι ο ΚΕΝΤ).

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Ω συ, καλέ μου Κεντ, πόσο
και πόσα θα 'πρεπε
να ζήσω και να κάμω,
για να ξεπληρώσω
την καλοσύνη σου; Η ζωή μου
θα 'ναι λίγη
και κάθε μέτρο χάνω.

ΚΕΝΤ

Της είναι η γνώρα πληρωμή
και με το παραπάνω. 5

Όλα που ανάφερα είν'
η αλήθεια κι η πιο σκέτη·
δεν πρόσθεσα, δεν έκοψα,
όπως τα 'πα.

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Βάλε καλύτερα φορέματα*,

ΤΙ ΑΥΤΑ

θυμίζουν τις κακές εκείνες ώρες·

βγάλ' τα, 10

παρακαλώ.

ΚΕΝΤ

Όχι, ακριβή κυρά μου,

επίτρεψε· από τώρα

αν γνωριστώ, θα μου χαλάσει

όλα τα σχέδια.

Για χάρη σ' το ζητώ,

να μη μου δείξεις γνώρα

προτού ο καιρός κι εγώ μαζί

το εγκρίνουμε. 15

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Τότε, καλέ μου, ας γίνει κι έτσι.—

Πώς είναι ο βασιλέας;

**φορέματα: ο δούκας του Κεντ είναι
ακόμα μεταμφιεσμένος.**

ΓΙΑΤΡΟΣ

Κοιμάται ακόμη.

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

**Ω σεις, καλοί θεοί, γιατρεύτε
τον μεγάλο πόνο
της πληγωμένης ύπαρξης του!
Τις παράτονες,
στριγκές χορδίστε του
αίσθησες, του παιδεμένου 20
πατέρα που 'γίνε παιδί.**

ΓΙΑΤΡΟΣ

**Αν αγαπά η μεγαλειότη σου,
μπορούμε να ξυπνήσουμε
το βασιλέα·
κοιμήθηκε αρκετά.**

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

**Έχε οδηγό την επιστήμη σου
και λεύτερα 25
κάμε, όπως λέει η δική σου
η θέληση. Τον ντύσατε;**

ΑΞΙΩΜ.

Στο βύθος του ύπνου του,
κυρά μου, τον αλλάξαμε.

ΓΙΑΤΡΟΣ

Να 'σαι μπροστά, καλή
κυρά μου, όταν ξυπνήσει.
Δεν αμφιβάλλω, θα 'ναι ήσυχος.

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Πολύ καλά.

30

ΓΙΑΤΡΟΣ

Δεν πλησιάζετε; –
Η μουσική πιο δυνατά!

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Αγαπημένε μου πατέρα!
Ω γεροσύνη*,
βάλε στα χείλη μου
το γιατρικό σου·
και τούτο το φιλί ας γειάνει
τις κακές πληγές

γεροσύνη: υγεία.

που κάμανε στη χάρη σου
οι αδερφές μου! 35

KENT

Βασιλοπούλα μου καλή
και λατρευτή!

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Κι αν δεν ήσουν πατέρας τους,
αυτές σου οι άσπρες τρίχες
θα τους ζητούσανε έλεος;
Αυτό το πρόσωπο
να βγει σε πόλεμο με
τους κακούς ανέμους; 40
Ν' αντισταθεί στον επιδέξιο
φοβερό τοξότη
τον κεραυνό; Στ' απανωτά
φριχτά χτυπήματα
της σβέλτης αστραπής; Να 'σαι
φρουρός –κακόμοιρος
φαντάρος– μ' ένα κράνος τόσο
αδύνατο;

Του εχτρού μου ο σκύλος, και
να μ' είχε και δαγκάσει, 45
τη νύχτα εκείνη θα 'χε θέση
μπρος στο τζάκι μου·
κι εχρειάστη εσύ, φτωχέ,
καημένε μου πατέρα,
να σταβλιστείς με τα γουρούνια,
με τρελούς
ζητιάνους, πάνω σε βρώμικα
άχυρα; Αχ, αλίμονο!
Θάμα πώς νους σου και ζωή
με μιας δεν τέλειωσαν!— 50
Ξυπνάει· μίλησε του.

ΓΙΑΤΡΟΣ

Εσύ, κυρά μου, προτιμότερο.

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Πώς είν' ο αφέντης
βασιλέας μου; Τι κάνει
η μεγάλειότη σου;

ΛΗΡ

Γιατί με βγάζετε απ' τον
τάφο μου; Μου κάνετε 55
κακό. – Εσύ 'σαι μια ψυχή
μακαρισμένη,
μα εγώ δεμένος
σ' έναν πύρινο τροχό,
που και τα δάκρυα μου καίνε
σα μολύβι
αναλυτό*...

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Αφέντη, με γνωρίζεις; 60

ΛΗΡ

Είσαι ψυχή, το ξέρω· πότε πέθανες;

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Ακόμη, ακόμη, είναι μακριά!

ΓΙΑΤΡΟΣ

Δεν καλοξύπνησε· άφησε τον
λίγο μόνο του.

αναλυτό: λιωμένο.

ΛΗΡ

Πού ήμουνα; Πού είμαι; –

Ωραίο φως της μέρας!

Με παίδεψαν πολύ. – Έναν

άλλον να 'βλεπα έτσι, 65

θα πέθαινα από λύπη. –

Τι να πω δεν ξέρω.–

Όρκο δεν παίρνω, αν είναι αυτά

τα χέρια μου. Να ιδώ,

τη νιώθω της καρφίτσας την

κεντιά; Πώς θα 'θελα

να 'ξερα σίγουρα πού

βρίσκομαι!

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Ω, κοίταξε με, αφέντη μου,

κι άσε το χέρι σου 70

απάνω μου, να με βλογήσεις. –

Όχι, αφέντη μου,

δεν πρέπει εσύ να γονατίσεις.

ΛΗΡ

**Παρακαλώ, μην παίζετε
μαζί μου.**

**Είμ' ένας παλαβούλης,
τσακισμένος γέρος,
πάνω από ογδόντα, ούτ' ώρα
πιο πολύ ή πιο λίγο· 75**

**και, να σας πω και την αλήθεια,
φοβάμαι πως δεν είμαι
στα σωστά μου.**

**Θαρρώ σε γνώριζα· κι αυτόν
τον γνώριζα**

**πάλι δεν είμαι βέβαιος,
γιατί καθόλου
δεν το γνωρίζω εδώ το μέρος·
κι όσος νους 80**

**μου μένει, δε θυμάμαι αυτήν
τη φορεσιά·**

**δεν ξέρω ακόμα ούτε πού
πέρασα τη νύχτα.**

**Να μη γελάσετε μαζί μου·
όσο είμ' άνθρωπος,**

θαρρώ η γυναίκα αυτή είναι
η κόρη μου η Κορδέλια.

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Εγώ είμαι, εγώ είμαι.

85

ΛΗΡ

Είναι τα δάκρυα σου υγρά;
Ναι, αλήθεια.

Παρακαλώ, μην κλαις.

Αν έχεις να μου δώσεις
φαρμάκι, θα το πιω.

Δε μ' αγαπάς, το ξέρω·
μα οι αδερφάδες σου, θυμάμαι,
με βασάνισαν.

Εσύ είχες λόγο, αυτές δεν είχαν. 90

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Κανέναν λόγο εγώ,
κανέναν λόγο εγώ.

ΛΗΡ

Στη Φραγκιά είμαι;

KENT

Είσαι στο κράτος το δικό σου,
αφέντη.

ΛΗΡ

Μην παίζετε μαζί μου.

ΓΙΑΤΡΟΣ

Κυρά μου, ησύχασε· η έξαψη
η μεγάλη 95
κατάπεσε, όπως βλέπεις,
μα 'ναι πάλι κίνδυνος
να πάει ο νους του αμέσως
στον καιρό που έχασε.
Πάρ' τον με τρόπο μέσα και
μην τον ζαλίζεις πια
ως να συνέρθει ακόμη.

ΚΟΡΔΕΛΙΑ

Θέλεις, αφέντη μου, να
περπατήσεις λίγο; 100

ΛΗΡ

Να μη με συνερίζεσαι·

παρακαλώ,

λησμονεί και συχωρά με,

είμαι γέρος και

λωλούτσικος.

**(βγαίνουν όλοι, εξόν απ' τον ΚΕΝΤ
και τον ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟ)**

(μτφρ. ΒΑΣΙΛΗΣ ΡΩΤΑΣ)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πώς διαγράφεται ο χαρακτήρας του Ληρ στο α' απόσπασμα; Να δικαιολογήσετε τις απόψεις σας.

2. Πώς διαγράφεται ο χαρακτήρας των τριών αδελφών από τον τρόπο που μιλούν για την αγάπη τους;

3. Ποιο νομίζετε ότι είναι το κίνητρο που οδηγεί το δούκα του Κεντ στη σύγκρουση με το βασιλιά Ληρ;

4. Πώς κρίνετε τη θέση του βασιλιά Ληρ (στο β' απόσπασμα), όταν συνέρχεται και αντιλαμβάνεται ότι τον περιθάλλει η αποκληρωμένη κόρη;

5. Νομίζετε ότι ο Ληρ σαν άνθρωπος αποκομίζει κάτι από την τραγική του περιπέτεια;

6. Μια ομάδα μαθητών, εφόσον υπάρχει προθυμία, να προετοιμάσει και να παραστήσει στην τάξη το α' απόσπασμα χωρίς σκηνικά και χωρίς κοστούμια.

Ουίλλιαμ Σαίξπηρ (1564-1616)

Γεννήθηκε στο Στράτφορντον Έιβον της Αγγλίας, την εποχή που βασίλευε η Ελισάβετ (1588-1603). Στην αρχή συνδέθηκε με διάφορους θιάσους του Λονδίνου ως συγγραφέας θεατρικών έργων και ως ηθοποιός και τελικά έγινε μέτοχος και πρωταρχικό στέλεχος στο θίασο του Λόρδου Σφραγιδοφύλακα. Ο θίασος αυτός βρισκόταν υπό την προστασία του Ιακώβου Α΄ και ονομάστηκε «Θίασος του Βασιλιά» (The King's men). Γι' αυτόν το θίασο έγραψε τα ωραιότερα έργα του. Μας σώθηκαν 36 θεατρικά του (τραγωδίες – κωμωδίες – ονειροδράματα), ανάμεσα στα οποία τα πιο φημισμένα είναι:

Ριχάρδος Γ', Ρωμαίος και Ιουλιέτα, Όνειρο Καλοκαιρινής Νύχτας, Πολύ Κακό για το Τίποτε, Ιούλιος Καίσαρ, Άμλετ, Οθέλλος, Βασιλιάς Ληρ, Μάκβεθ, Αντώνιος και Κλεοπάτρα, Η Τρικυμία κ.ά. Τις υποθέσεις των έργων του τις έπαιρνε συνήθως από μεσαιωνικούς θρύλους, από λαϊκά ρομάντσα της εποχής ή από ιστορικούς (π.χ. τον Πλούταρχο), αλλά με την πλούσια φαντασία του και την ποιητική του δύναμη δημιούργησε αριστουργήματα, ώστε να θεωρείται ένας από τους μεγαλύτερους δραματουργούς του κόσμου. Επίσης έγραψε μια σειρά από ωραιότατα σονέτα και άλλα ποιήματα.

ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΣΧΟΛΗ

**ΠΟΙΗΣΗ
Ο ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΜΟΣ**

**Χρίστος Καγκκαράς (γεν. 1918),
Τοπίο (λεπτομέρεια)**

45 / 403

ΝΕΑ ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΑΠΟ ΤΟ 1880 ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

αρχίζουν να διαφοροποιούνται και η ποίηση και η πεζογραφία στρέφονται προς άλλες κατευθύνσεις και χρησιμοποιούν νέα εκφραστικά μέσα. Ο καινούργιος αυτός προσανατολισμός δεν είναι τυχαίος. Θα πρέπει να συσχετιστεί με την εσωτερική αναδιάρθρωση του κράτους που παρατηρείται από το 1881 και ύστερα, οπότε η κυβέρνηση, αυτοδύναμη πια, πέρασε στα χέρια του Χαρίλαου Τρικούπη. Κατά την περίοδο αυτή παρατηρείται συντονισμένη ανορθωτική προσπάθεια με στόχο την εκβιομηχάνιση της χώρας, την ενίσχυση της οικονομίας και την εξυγίανση της δημόσιας ζωής, καθώς επίσης και τη δημιουργία

αναπτυξιακών έργων κοινής ωφέλειας, όπως η διάνοιξη του ισθμού της Κορίνθου, η επέκταση του σιδηροδρομικού και οδικού δικτύου, η κατασκευή λιμενικών και εγγειοβελτιωτικών έργων κ.ά. Όλα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη του εμπορίου και της ναυτιλίας, καθώς επίσης και τη μετατόπιση του πληθυσμού της υπαίθρου προς το αστικό κέντρο με την ανάλογη δημογραφική τους επέκταση. Τη μεγαλύτερη όμως πληθυσμιακή ανάπτυξη σημείωσε η Αθήνα, που από 45.000 κατοίκους το 1870, ξεπέρασε τις 180.000 το 1896.

Η μετασχηματιστική αυτή τάση της ελληνικής κοινωνίας υπαγόρευσε τη δημιουργία εργοστασίων στο μεγάλο κέντρο και την ίδρυση σχολείων· εξάλλου η

έκδοση ολοένα και περισσότερων περιοδικών και εφημερίδων στην περίοδο αυτή αποδεικνύει πως το έντυπο έχει περάσει πια στη ζωή των κατοίκων των μεγαλουπόλεων.

Με τις εσωτερικές αυτές ανακατατάξεις θα πρέπει να συσχετιστούν και τα γεγονότα που συνέβησαν στον εθνικό τομέα. Με τη συνθήκη της Κωνσταντινουπόλεως (1881) παραχωρούνταν στην Ελλάδα η Θεσσαλία και η Άρτα, πράγμα που είχε ως αποτέλεσμα και την ανάλογη αύξηση του πληθυσμού και της καλλιεργήσιμης γης.

Με την εσωτερική αναδιάρθρωση συμβαδίζει επίσης και η δημιουργική προσπάθεια για μια πιο συγχρονισμένη πνευματική ζωή. Τη μια πλευρά καλύπτει η στροφή προς τη μελέτη του λαϊκού πολιτισμού και η ανάπτυξη της

Λαογραφίας (Νικόλαος Πολίτης) και την άλλη ο αγώνας για την επικράτηση της δημοτικής γλώσσας, κυρίως μετά το 1888, οπότε εκδόθηκε το Ταξίδι μου του Ψυχάρη.

Και τα δύο αυτά κινήματα της δεκαετίας του '80 θα αποτελέσουν τα κυριότερα χαρακτηριστικά στοιχεία της ποίησης και ιδίως της πεζογραφίας που αυτή την εποχή σημειώνει αλματώδη ανάπτυξη.

Η ΠΟΙΗΣΗ

Ήδη στα χρόνια της παρακμής του ρομαντισμού (1870-1880) οι όροι για μια αναζωογόνηση και αλλαγή σε όλους τους τομείς της πνευματικής ζωής και ειδικότερα της ποίησης ήταν ευνοϊκοί. Σημάδια αυτής της αλλαγής παρατηρούνται ήδη στα ποιήματα του Γεωργίου Βιζυηνού, του Αριστομένη

Προβελέγγιου και κυρίως τον Ιωάννη Παπαδιαμαντόπουλου (Jean Moréas), που με τη συλλογή του Τρυγόνες και Έχιδναι (1878) «αποχαιρετούσε κάτι που έσβηνε». Ουσιαστικότερη όμως βοήθεια πρόσφερε στην αλλαγή η έκδοση του φιλολογικού-σατιρικού περιοδικού Ραμπαγάς, από τους Κωνσταντινουπολίτες δημοσιογράφους Κλεάνθη Τριαντάφυλλο και Βλάση Γαβριηλίδη. Σ' αυτό έκαναν την πρώτη τους εμφάνιση ο Γεώργιος Δροσίνης, ο Κωστής Παλαμάς, ο Γεώργιος Σουρής, ο Ιω. Πολέμης, που απορρίπτοντας τα ως τότε καθιερωμένα ποιητικά θέματα μάχονταν το ρομαντισμό και το εκφραστικό του όργανο, την καθαρεύουσα.

Στην πολεμική τους αυτή είχαν οδηγό τα νέα ποιητικά ρεύματα της

Δυτικής Ευρώπης και κυρίως τους Γάλλους Παρνασσικούς, που έδωσαν και την ονομασία σε ολόκληρο το λογοτεχνικό κίνημα (Παρνασσισμός).

Ο παρνασσισμός αντιδρώντας στη θεματική του ξεπεσμένου ρομαντισμού αλλά και στο ατημέλητο ύφος και στους υπερβολικούς αισθηματισμούς του, αναζήτησε την έμπνευση του στην κλασική παράδοση, κυρίως στον αρχαίο ελληνικό και ρωμαϊκό πολιτισμό. Πρόβαλε ως έμβλημα του την απάθεια και ως ιδανικό την άψογη μορφική εμφάνιση των ποιημάτων. Οι παρνασσιστές αγαπούν τον ηχηρό και ρωμαλέο στίχο, επιμένουν στην πλαστική του επεξεργασία και την πλούσια ομοιοκαταληξία και αποδίδουν πολύ μεγάλη σημασία στην

ανεύρεση και τη χρήση της μοναδικής λέξης, αλλά και στις πολύ έντονες εκρηκτικές εικόνες και φράσεις, οργανωμένες όμως σε αυστηρή ισορροπία. Επιδιώκουν επίσης τον ηχητικό πλούτο και γενικότερα την εκμετάλλευση ως την ακρότητα των ρυθμικών και πλαστικών στοιχείων του στίχου. Η επίμονη όμως προσπάθεια για μορφική τελειότητα του στίχου οδήγησε τελικά σε επίδειξη ικανότητας στο χειρισμό των ποιητικών κανόνων και μόνο, με αποτέλεσμα να λείπει από τα ποιήματα τους η ζωή και η ανθρώπινη τρυφερότητα.

Οι Έλληνες όμως παρνασσικοί, όσο και αν ακολουθούσαν τους Γάλλους συναδέλφους τους, δεν έφτασαν ποτέ στην τέλεια απάθεια· διατήρησαν αρκετή

αισθηματολογία, όχι τόσο με τη ρομαντική έννοια, όσο με την έννοια κάποιας υποκειμενικής στάσης απέναντι στα θέματα τους. Κοντά στην επιμέλεια του στίχου εισάγουν στα ποιήματα τους την καθημερινότητα, την απλότητα στην έκφραση και τη θέρμη της κοινής ομιλίας.

Η ανανεωτική τους προσπάθεια θα συνεχιστεί και κατά την επόμενη δεκαετία (1900-1910). Μετά τον Παλαμά, δύο ποιητικές φυσιογνωμίες, διαμετρικά αντίθετες, δεσπάζουν: ο Άγγελος Σικελιανός (1884-1951) και ο Κ.Π. Καβάφης (1863-1933). Ο Σικελιανός, με το ρωμαλέο και βαρύτατα λυρικό τόνο της ποίησης του, θα συνεχίσει και θα ολοκληρώσει τις προσπάθειες των ποιητών της προηγούμενης εικοσαετίας. Από

την πρώτη του συλλογή
Αλαφροΐσκιωτος (1909) θα
διατηρήσει το νεανικό του σφρίγος
ως το τέλος της ζωής του
συνδυάζοντας, όπως έχει
παρατηρηθεί, την έξαρση με την
έκσταση, την οραματική δύναμη με
το στοχασμό και την έμπνευση με
την τεχνική. Άλλοι επίσης ποιητές
που συμβάλλουν, ο καθένας με τον
τρόπο του, στην ανανέωση της
ποίησης είναι οι Απόστολος
Μελαχρινός (1880-1952), Κώστας
Βάρναλης (1884-1974), Μάρκος
Αυγέρης (1884-1973), Νίκος
Καζαντζάκης (1883-1957). Σ' αυτούς
πρέπει να προστεθούν οι Ρώμος
Φιλύρας (1888-1942), Ναπολέων
Λαπαθιώτης (1888-1943) και
Κώστας Ουρανής (1890-1953) που
εμφανίστηκαν κατά τη δεύτερη
κυρίως δεκαετία (1910-1920), αλλά

στην πραγματικότητα αποτελούν τους προπομπούς των νεορομαντικών ποιητών της επόμενης δεκαετίας (1920-1930). Παράλληλα βέβαια, κατά τις δύο πρώτες δεκαετίες του αιώνα μας (1900-1920) εμφανίζονται και ποιητές, που η ποίηση τους αποτελεί συνέχεια της παραδοσιακής (Σωτήρης Σκίπης, Στέφανος Δάφνης, Αιμιλία Δάφνη, Ρήγας Γκόλφης, Νίκος Καρβούνης, Μυρτιώτισσα, Α. Κυριαζής, Γ. Αθάνας, Β. Ρώτας κ.ά.).

Σε ολόκληρη την περίοδο που εξετάζουμε στην ποίηση κυριαρχεί η μορφή τον Κωστή Παλαμά. Για μια ολόκληρη σχεδόν τεσσαρακονταετία (1880-1920), η φυσιογνωμία τον Παλαμά δεσπάζει. Διαθέτοντας μια σπάνια κριτική ικανότητα και ευρυμάθεια, αποτελεί

**ΤΟΝ ΠΙΟ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟ
ΕΚΠΡΟΣΩΠΟ ΤΗΣ ΓΕΝΙΑΣ ΤΟΥ ΚΑΙ ΈΝΑΝ
ΑΠΌ ΤΟΥΣ ΚΟΡΥΦΑΪΟΥΣ ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ. Βέβαια, με την
πάροδο του χρόνου, η ποίησή του
αμφισβητήθηκε και δεν διατήρησε
την αρχική της αίγλη. Παρόλα αυτά,
η συμβολή του στην ανανέωση της
ποίησης και, γενικότερα, την
αναγέννηση της πνευματικής μας
ζωής είναι αναντίρρητη. Στον
αντίποδα όχι μόνο της παλαμικής
αλλά και ολόκληρης της ελληνικής
ποίησης αυτής της περιόδου
βρίσκεται η ποίηση τον Καβάφη.
Εγκατεστημένος στην Αλεξάνδρεια
της Αιγύπτου, εγκαινιάζει ένα
καινούριο δρόμο στην ποίηση,
απορρίπτοντας τα καθιερωμένα
σχήματα στην επιλογή των
θεμάτων και στα εκφραστικά μέσα.
Από την άποψη αυτή, το έργο του**

διακρίνεται για την ιδιοτυπία του και τα εξόχως πρωτοποριακά χαρακτηριστικά του, που ενίσχυσαν τις εκφραστικές αναζητήσεις των ποιητών, που από τη γενιά του '20 και έπειτα οραματίζονταν την ανανέωση της ποίησης.

Ο ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΜΟΣ

Όπως είδαμε και πιο πάνω, ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά της λεγόμενης «γενιάς του '80» είναι και η υιοθέτηση της δημοτικής γλώσσας που από το 1888 κι ύστερα άρχισε να χρησιμοποιείται όλο και πιο συχνά και στην πεζογραφία. Ουσιαστική ώθηση στην τάση της αυτή έδωσε ο Ψυχάρης με Το ταξίδι μου, στην προσπάθεια τον να δοκιμαστεί έμπρακτα η δημοτική και στη συγγραφή πεζών έργων, αφού πια

είχε καθιερωθεί ως γλώσσα του ποιητικού λόγου. Το κήρυγμα του Ψυχάρη βρήκε απήχηση στην εποχή του και οι περισσότεροι πεζογράφοι έσπευσαν να ανταποκριθούν στο αίτημά του –που ήταν και γενικότερο διάχυτο αίτημα–, όπως ο Παλαμάς, ο Καρκαβίτσας, ο Πάλλης, ο Εφταλιώτης, ο Ξενόπουλος, ο Βλαχογιάννης, ο Κ Θεοτόκης, ο Κ. Χατζόπουλος κ.ά.

Με τον καιρό άρχισαν να κυκλοφορούν και περιοδικά που υποστήριξαν το κίνημα του δημοτικισμού, όπως Η Τέχνη (1898-1899), Ο Διόνυσος (1901-1902), Ο Νουμάς (1903 κ.έξ.) κ.ά. Ο Νουμάς μάλιστα έγινε το μαχητικό όργανο των δημοτικιστών για αρκετά χρόνια.

Αλλά η δημοτική δεν παρέμεινε μόνο ως γλώσσα της ποίησης και της πεζογραφίας· από τις αρχές του

αιώνα μας άρχισε να χρησιμοποιείται και σε άλλα είδη του γραπτού λόγου, για να εκφραστούν απόψεις πιο πυκνές και πιο σύνθετες.

Χρησιμοποιήθηκε σε μια σειρά έργα που αντιπροσωπεύουν τον εκπαιδευτικό δημοτικισμό με στόχο την αναγέννηση της νεοελληνικής παιδείας (Φ. Φωτιάδης, Το γλωσσικόν ζήτημα κι η εκπαιδευτική μας αναγέννησις (1902), Στ. Ραμάς [=Μάρκος Τσιριμώκος], Τα παλιά και τα καινούργια (1905), Αλ. Δελμούζος Από το κρυφό σχολειό (1911)), ή σε έργα με κοινωνικό περιεχόμενο, όπου γίνεται συσχετισμός του δημοτικισμού με το νεοελληνικό πολιτισμό και τη σύγχρονη πνευματική ζωή [Γ. Σκληρός, Το κοινωνικόν μας ζήτημα (1907),

Ελισαίος Πανίδης, Γλώσσα και Ζωή (1908), Ίων Δραγούμης,

**Ελληνικός πολιτισμός (1913), Μ.
Τριανταφυλλί-δης, Απολογία της
δημοτικής (1914), Δημ. Γληνός,
Δημιουργικός ιστορισμός (1920)
κ.ά.]**

**Γεώργιος Ροϊλός (1867-1928),
Οι ποιηταί
(Γ. Στρατήγης, Γ. Δροσίνης,
Ι. Πολέμης, Κ. Παλαμάς,
Γ. Σουρής, Αρ. Προβελέγγιος)
Πινακοθήκη Φιλολογικού Συλλόγου
«Παρνασσός»**

Πορτοκαλάκι 917ε

.....

ὕστερ ἀπὸ τοῦ ἔτους
μετρηθῆναι τὸ ἔτος, δαξίον ἕξ
γὰρ δαξίον καὶ τοῦ ἔτους ἅλω, καὶ
δαξίον ἢ γοργὸν σακεὶ ἀκινεθῆ
ἔτος ^{ὄχι βιβλίου} (σακεσένω, χακίονα εἰς τὸ
... φύλλον ...]

Ἐγγραφεύματα γὰρ ἀρκεταὶ σακε-
τάκια πῶς δαξίονα δαξίονα γυ-
μνασθέντα. ὅλα καὶ ὁλετὰ δόσον τὸ
καρπία, δαξίον δόσον καὶ ἑσθῆ τὸ ἀδία
ναὶ τὰ γερὰ ἀπὸ τὸν γάσονα. —

Ἐπὶ χειρὸς ἐξίτησιν
ἢ παραξίον.

3. Αὐγυστῶν

Χειρόγραφο του Κωστή Παλαμά

Κωστής Παλαμάς

Το πανηγύρι στα σπάρτα

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ είναι από τη συλλογή Ασάλευτη Ζωή. Ανήκει σ' έναν κύκλο ποιημάτων με το γενικό τίτλο Γυρισμός όπου κυριαρχεί το μοτίβο τον πόνου, της αδυναμίας και της ανικανοποίητης επιθυμίας.

Για κοίτα πέρα και μακριά
τι πανηγύρι
που πλέκουν τα χρυσά
τα σπάρτα στο λιβάδι!
Στο πανηγύρι το πανεύοσμο
απ' τα σπάρτα*
με τη γλυκιάν ανατολή
γλυκοξυπνώντας

**σπάρτα: θάμνοι με κίτρινα
λουλούδια.**

5 να τρέξω βούλομαι κι εγώ
στο πανηγύρι,
θησαυριστής να κλείσω μες
στην αγκαλιά μου
σωρούς τα ξανθολούλουδα και
τα δροσάνθια,
κι όλο το θησαυρό να τόνε
σπαταλέψω
στα πόδια της αγάπης μου και
της κυράς μου.

10 Όμως βαθιά είναι
το ξανθόσπαρτο λιβάδι.
Κι όπως μιας πρόσχαρης ζωής
είκοσι χρόνων
κόβει το λευκοστόλισμα
θανάτου λύπη,
έτσι τον άκοπο γοργό
μού κόβει δρόμο
ατέλειωτος ανάμεσα ξεφυτρωμένος
15 ο κακός δρόμος μες στα βάλτα
και στα βούρλα*.

Τ' αγκαθερά φυτά ξεσκίζουνε
σα νύχια
και σαν τα ξόβεργα* το χώμα
παγιδεύει
του κάμπου του κακού στα
βούρλα και στα βάλτα,
εκεί που στο φλογοβόλο
το αψύ του ήλιου

20 (πού δρόσος μιας πνοής;
πού σκέπασμα ενός δέντρου;)
σαν αστραπή αργυρή χτυπάει
τα ματιά η άρμη.
Λιγοψυχώ, λυγίζομαι,
παραστρατίζω,
κι αποκάνω και πέφτω,
κι αποκαρωμένος*

βούρλα: αγκαθωτά χόρτα του
βάλτου.

τα ξόβεργα: παγίδες.

αποκαρώνω (ομαι): πέφτω σε
λήθαργο.

νιώθω στο μέτωπο τ' αγκάθια,
και στα χείλια
25 νιώθω την πίκρα της αρμύρας,
και στα χέρια
νιώθω τη γλίνα* της νοτιάς,
και στα ποδάρια
νιώθω το φίλημα του βάλτου,
και στα στήθη
νιώθω το χάιδεμα του βούρλου,
νιώθω εντός μου
τη μοίρα του γυμνού και
τ' ανήμπορου κόσμου.
30 (Ω! πού είσαι, αγάπη και
κυρά μου;) Και σε βάθη
δειλινών πορφυρών, πλούσια
ζωγραφισμένων,
το πανηγύρι που χρυσά
τα σπάρτα πλέκουν,
το πανηγύρι το πανεύοσμο
στα σπάρτα,
με βλέπει, με καλεί,
και με προσμένει ακόμα.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Ο ποιητής έχει μπροστά του ένα ολάνθιστο τοπίο με σπάρτα· πώς αντιδρά στη θέα του;**
- 2. Τι πετυχαίνει ο ποιητής με τη συσσώρευση ρημάτων στους στίχους 22-23 και τι με την επανάληψη του ρήματος νιώθω;**
- 3. Να σχολιάσετε τους στίχους: «νιώθω εντός μου τη μοίρα του γυμνού και τ' ανήμπορου κόσμου».**
- 4. Να συσχετίσετε τους στίχους 5, 10, 22 και 34.**

γλίνα: λάσπη.

Ο δωδεκάλογος του γύφτου (απόσπασμα από τον Προφητικό)

Ο ΔΩΔΕΚΑΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΓΥΦΤΟΥ είναι ένα συνθετικό ποίημα που δημοσιεύτηκε το 1907. Σ' αυτό ο Γύφτος παρουσιάζεται ως σύμβολο της ελεύθερης, αδούλωτης ψυχής και της δημιουργικής δράσης που δε σταματάει πουθενά, δεν υποτάσσεται σε τίποτε, αλλά προχωρεί συνεχώς γκρεμίζοντας τα παλιά και τα σάπια και χτίζοντας τα καινούρια και τα γερά.

Ο Προφητικός είναι ο όγδοος από τους δώδεκα λόγους και ο πιο παλιός. Γράφτηκε το 1899, δηλαδή την επαύριο της εθνικής ταπείνωσης του '97. Σ' αυτόν ο ποιητής, βαθιά πληγωμένος, εκφράζει τη συνείδηση του έθνους του. Το σκηνικό τοποθετείται στο

Βυζάντιο και τα γεγονότα μετατρέπονται σε προφητείες. Βλέπουμε στην Πόλη το βασιλιά να διασκεδάζει, να παίρνει μέρος σε αγώνες σαν άλλος Νέρωνας και να αποθεώνεται από τους κόλακες και τους αυλόδουλους. Ο Τούρκος πλησιάζει, αλλά όλοι μένουν αδιάφοροι, παραδομένοι στη διαφθορά. Κανένας δεν ακούει τη φωνή των ακριτών. Ο ποιητής-προφήτης τα βλέπει όλ' αυτά, αγανακτεί και προλέγει το χαμό της πολιτείας. Ο πόνος του για τον ξεπεσμό και το κατάντημα που βλέπει, φτάνει ως τα όρια της απελπισίας και από κει αναδύεται ένα όραμα ελπίδας και αισιόδοξο μήνυμα εθνικής αναγέννησης.

Μες τις παινεμένες χώρες, Χώρα
παινεμένη, θα 'ρθει κι η ώρα,
και θα πέσεις, κι από

σέν' απάνου η Φήμη*

το στερνό το σάλπισμά της

θα σαλπίσει

5 σε βοριά κι ανατολή,

νοτιά και δύση.

Πάει το ψήλος σου,

το χτίσμα σου συντρίμμι.

Θα 'ρθει κι η ώρα· εσένα ήταν

ο δρόμος

σε βοριά κι ανατολή,

νοτιά και δύση,

σαν το δρόμο του ήλιου·

γέρνεις· όμως

10 το πρωί για σε δε θα γυρίσει.

Φήμη: θεότητα των Ελλήνων και των Ρωμαίων, προσωποποίηση των διαδόσεων και αγγελιαφόρος των νικών.

Και θα σβήσεις καθώς
σβήνουνε λιβάδια
από μάισσες* φυτρωμένα
με γητειές*
πιο αλαφρά του πειρασμού σου
τα σημάδια
κι από τις δροσοσταλαματιές·
15 θα σε κλαίν' τα κλαψοπούλια
στ' αχνά βράδια
και στα μνήματα
οι κλωνόγυρτες ιτιές.

.....
Και θα φύγεις κι απ' το σάπιο
το κορμί,
ω Ψυχή* παραδαρμένη
από το κρίμα,
και δε θα 'βρει το κορμί
μια σπιθαμή

μάισσες: μάγισσες.

γητειά: μάγια.

Ψυχή: εννοεί της χώρας.

θα σαλέψεις σαν τη χλόη,
σαν το πουλί,
σαν τον κόρφο το γυναικείο,
σαν το κύμα,
35 και μην έχοντας πιο κάτω
άλλο σκαλί
να κατακυλήσεις πιο βαθιά
στον Κακού τη σκάλα, –
για τ' ανέβασμα ξανά που
σε καλεί
θα αιστανθείς να
σου φυτρώσουν, ω χαρά!
40 τα φτερά,
τα φτερά τα πρωτινά σου
τα μεγάλα!

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να μελετήσετε το πρώτο απόσπασμα, α) Για ποια χώρα μιλάει ο ποιητής; β) Πώς τη χαρακτηρίζει και γιατί; γ) Τι προφητεύει;

2. Να μελετήσετε το δεύτερο απόσπασμα, α) Σε ποιον απευθύνεται ο ποιητής; β) Τι σημαίνει η φράση «παραδαρμένη από το κρίμα»; γ) Ποιο είναι το τελικό μήνυμα;

3. Ποιος είναι ο στόχος του ποιητή στον Προφητικό και ποια είναι η τεχνική που χρησιμοποιεί;

4. Ποια στοιχεία συνθέτουν τον προφητικό τόνο του αποσπάσματος;

5. Στο απόσπασμα διακρίνουμε εύκολα δύο διαφορετικές ψυχικές διαθέσεις του ποιητή. Ποιες είναι αυτές και πώς δικαιολογείται η καθεμιά;

**Γιώργης Σιγάλας
(γεν. 1954),
Ο αρκουδιάρης (1980)**

Σατιρικά γυμνάσματα

ΤΑ ΣΑΤΙΡΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΜΑΤΑ είναι δυο σειρές ποιημάτων. Η πρώτη σειρά αποτελείται από 20 ποιήματα που γράφτηκαν το 1907 και δημοσιεύτηκαν τον επόμενο χρόνο στο περιοδικό Νουμάς. Η δεύτερη σειρά αποτελείται από 24 ποιήματα που γράφτηκαν και δημοσιεύτηκαν στο Νουμά το 1909, σχεδόν ταυτόχρονα με το κίνημα στο Γουδί. Η σάτιρα του Παλαμά δεν είναι λεπτή ειρωνεία, ούτε ευφρολογία, ούτε απλή και ανώδυνη κριτική. Δεν είναι ούτε κοινωνική σάτιρα, όπως του Λασκαράτου. Είναι μια σάτιρα που κρατάει μαστίγιο και χτυπάει σκληρά την πολιτική κατάσταση και τις κίβδηλες αξίες της εποχής. Είναι πικρός σαρκασμός που βγαίνει από την

οργή και την αγανάκτηση του ποιητή και προσπαθεί να ξυπνήσει τις ναρκωμένες συνειδήσεις των συμπολιτών του. Ο ίδιος ο ποιητής γράφει: «Τα Σατιρικά Γυμνάσματα ενώ αρχίζουν με την πρόθεση να χτυπήσουν πρόσωπα και αντικείμενα σε ορισμέν' απάνου συνταρακτικά ζητήματα, πολιτικά και κοινωνικά, προχωρούν, τραβούν σε στοχαστικές γενικότητες και υπονοητικές εικόνες». Τα δυο σατιρικά που ακολουθούν είναι το 3 και το 5 της δεύτερης σειράς.

α΄

Ζαγάρια* και τσακάλια και κοκόροι
σηκωτοί κάθε τόσο στο ποδάρι
μόρτηδες*, λούστροι, αργοί*,
λιμοκοντόροι*

Στον αφέντη χαρά που τους
λανσάρει!*

Και ποια είναι τα σωστά ποια
τα μεγάλα
που την ορμή τούς δίνουν και
τη χάρη;

ζαγάρι: κυνηγητικό σκυλί· μετφ.
τιποτένιος άνθρωπος.

μόρτης: αλήτης, μάγκας.

αργός: αυτός που δεν κάνει τίποτε,
που ζει χωρίς δουλειά.

λιμοκοντόρος: νέος που, ενώ δεν
έχει να φάει, φροντίζει να ντύνεται
κομψά και να επιδεικνύεται.

λανσάρω: εμφανίζω, αναδεικνύω
κάποιον ή κάτι (γαλλ. λέξη).

Προδότες οι Τρικούπηδες*.

Κρεμάλα!

Κι οι Ψυχάρηδες;* Γιούχα!

Πλερωμένοι.

Να η Ελλάδα! Αρσακιώτισσα*

δασκάλα,

Τρικούπης: πρόκειται για το Χαρίλαο Τρικούπη (1832-1896) που διετέλεσε πολλές φορές πρωθυπουργός και θεωρείται από τους πιο επιτυχημένους παλιούς πολιτικούς.

Ψυχάρης: ο μαχητικός ηγέτης του δημοτικισμού. Τρικούπηδες και Ψυχάρηδες· ο ποιητής εννοεί γενικά όλους όσους προσπαθούν να θεμελιώσουν κάτι καλό και σωστό στον τόπο.

Αρσακιώτισσα: του Αρσακείου. Εκπαιδευτικό ίδρυμα θηλέων, γνωστό για τις συντηρητικές του τάσεις.

με λογιότατους* παραγομισμένη.
Κι ο Ρωμιός; Αφερίμ!* Μυαλό;
Κουκούτσι.
Από τον καφενέ στην Πόλη μπαίνει
του ναργιλέ κρατώντας
το μαρκούτσι.*

λογιότατους: εδώ ειρωνικά: ο
σχολαστικός μελετητής των
συγγραμμάτων.

αφερίμ: τουρκ. λέξη· επιφώνημα·
μπράβο, εύγε (ειρωνικά).

μαρκούτσι: ο μακρύς ευλύγιστος
σωλήνας που κρατούν αυτοί που
καπνίζουν ναργιλέ.

β´

Οι βωμοί συντριμμένοι και
σβησμένα*
τα πολυκάντηλα όλα της λατρείας.
Ούτ' η Αθηνά*, πολεμική παρθένα,
και μήτε η ευλογία της Παναγίας.
Σ' αρχαία και νέα, παλάτια και
ρημάδια
τ' άδειο παντού· το κρύο της αθεΐας.

Οι βωμοί... σβησμένα: Πρβλ. το
στίχο Σβησμένες όλες οι φωτιές οι
πλάστρες μες στη χώρα από τη
Φλογέρα του Βασιλιά.

Αθηνά, Παναγία: Ο ποιητής εννοεί
ότι έχουν χαθεί και οι αρχαίες και οι
χριστιανικές θεότητες, ότι δηλαδή οι
άνθρωποι του καιρού δεν
εμπνέονται πια ούτε από το αρχαίο
ούτε από το χριστιανικό αγωνιστικό
πνεύμα.

Σαν αγριμιών και σαν αρνιών
κοπάδια
ζουν οι ζωές, τρων, τρώγονται και
πάνε.

Κι απάνου απ' όλα των θεών
τα βράδια*

υπέρθεα ξωτικά* φεγγοβολάνε
μακριά από μας Ιδέα και Επιστήμη.
Βάρβαροι σε ναούς τις
προσκυνάνε.

Τ' άτι σου ακόμα μας πατά,
Μπραΐμη!

Των θεών τα βράδια: Με τη φράση
αυτή ο ποιητής υπαινίσσεται το
γνωστό έργο του φιλόσοφου
Φρειδερίκου Νίτσε **Το λυκόφως**
των ειδώλων, στο οποίο ο Γερ-
μανός φιλόσοφος αναπτύσσει τη
θεωρία του για το θάνατο των θεών.
ξωτικό: δαιμόνιο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Στο πρώτο ποίημα: α) «Σηκωτοί κάθε τόσο στο ποδάρι». Ποιοι είναι αυτοί; Τι φανερώνουν οι χαρακτηρισμοί του ποιητή; Ποιος τους ξεσηκώνει; Τι ζητούν; Τι φανερώνουν τα «αιτήματα» τους; β) Πώς χαρακτηρίζει ο ποιητής την Ελλάδα και πώς τους Έλληνες; γ) Τι σημαίνουν οι δυο τελευταίοι στίχοι; δ) Τι θέλει να στιγματίσει ο ποιητής;

2. Στο δεύτερο ποίημα: α) Ποια διάσταση της ελληνικής πραγματικότητας του και-ρού του τονίζει ο ποιητής στις δυο πρώτες στροφές; β) Ποιες είναι οι συνέπειες της για τη ζωή των ανθρώπων; γ) Ποιες είναι οι νέες θεότητες; δ) Πώς συμπεριφέρονται στις νέες θεότητες οι «βάρβαροι» Ευρωπαίοι και τι

γίνεται στην Ελλάδα; ε) Τι σημαίνει ο τελευταίος στίχος; στ) Τι θέλει να στιγματίσει ο ποιητής;

3. Έχοντας υπόψη το εισαγωγικό σημείωμα και συσχετίζοντας τα δυο ποιήματα, να αποδώσετε την εικόνα που παρουσιάζει ο ποιητής για τα πολιτικά και κοινωνικά ήθη στην Ελλάδα του καιρού του.

Πατρίδες

ΟΙ ΠΑΤΡΙΔΕΣ, μια σειρά από δώδεκα έξοχα παρνασσικά σονέτα, κατέχουν σημαντική θέση στην ποίηση τον Παλαμά.

Πρωτοδημοσιευμένα το 1895, τα συμπεριέλαβε αργότερα ο ποιητής στη συλλογή του *Η Ασάλευτη Ζωή* (1904). Με τα ποιήματα τον αυτά ο Παλαμάς, σε μια πορεία μέσα από τον τόπο και το χρόνο, αποκαλύπτει και αναλύει την πολυδιάστατη προσωπικότητά του και τα μυστικά της ποιητικής του τέχνης. Οι Πατρίδες είναι οι τόποι, όπου πραγματικά έζησε ή ταξίδεψε με την ποιητική τον φαντασία. Η Πάτρα, το Μεσολόγγι, η Αθήνα, η Κέρκυρα, το Άγιο Όρος, η Ρούμελη, η Αίγυπτος, το Βυζάντιο, η Γη, οι μυθικές χώρες των υπερβορείων,

το αστρικό σύμπαν και ο τελικός προορισμός, παρουσιάζονται στα σονέτα αυτά ως σταθμοί της υπαρξιακής και πνευματικής πορείας τον ποιητή. Από αισθητική άποψη στις Πατρίδες η παρνασσιακή τελειότητα της μορφής ισορροπεί με τη στοχαστική και λυρική διάθεση. Διαβάζουμε το ένατο και το δωδέκατο σονέτο.

[Σαν των Φαιάκων το καράβι...]

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ στο ένατο αυτό σονέτο των Πατρίδων, απλώνεται σε διάφορες περιοχές του κόσμου – πατρίδες του κι αυτές, αλλά νοερές– με τις οποίες τον συνδέουν πολλά κοινά. Παρουσιάζεται εδώ, πέρα από τα στενά εθνικά όρια, σαν ένα πνεύμα οικουμενικό.

Σαν των Φαιάκων* το καράβ'
η Φαντασία
χωρίς να τη βοηθάν πανιά και
λαμνοκόπτοι
κυλάει· και είναι στα βάθη της
ψυχής μου τόπτοι
πανάρχαιοι κι ασάλευτοι σαν
την Ασία,

πεντάγνωμοι* κι απόκοτοι* σαν την
Ευρώπη

το καράβι των Φαιάκων: πρόκειται για το γοργοτάξιδο καράβι με το οποίο ο Αλκίνοος έστειλε τον Οδυσσέα στην Ιθάκη· ούτε το γεράκι, το ταχύτερο πουλί, δεν παράβγαινε μαζί του (Οδύσσεια, ν, 86-87).

πεντόγνωμος: αυτός που έχει πολλές και διαφορετικές γνώμες, πολλές και πλούσιες ιδέες.

σα μαύρη γη Αφρική με σφίγγ'
η απελπισία,
κρατώ μίαν άγρια μέσα μου
Πολυνησία*,
και πάντα ένα Κολόμβο* παίρνω
το κατόπι.

Και τα τεράστια της ζωής και
τα λιοπύρια
των τροπικών τα γνώρισα, και με
των πόλων
τυλίχτηκα τα σάβανα, και χίλια
μύρια

απόκοτος: παράτολμος, ορμητικός.
Πολυνησία: ονομασία μεγάλου
αριθμού νησιών του Ειρηνικού, που
ανήκουν στην Ωκεανία.
Κολόμβος: εδώ το όνομα του
μεγάλου θαλασσοπόρου και
εξερευνητή χρησιμοποιείται
μεταφορικά.

Ταξίδια* εμπρός μου ξάνοιξαν*
τον κόσμο ολόλο.
Και τι 'μαι; Χόρτο ριζωμένο*
σ' ένα σβώλο
απάνω, που ξεφεύγει κι απ' τα
κλαδευτήρια.

ταξίδια: ο Παλαμάς δεν ταξίδεψε ποτέ στο εξωτερικό· ήταν όμως φανατικός βιβλιόφιλος και τον κόσμο τον γνώρισε διαβάζοντας.
ξάνοιξαν: φανέρωσαν, αποκάλυψαν.

χόρτο ριζωμένο: πρβλ. Ησαΐα, Μ 7-8 «Πᾶσα σαρξ χόρτος καί πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου...». Επίσης Ιλιάδα, Ζ, 146 «οἴη πέρ φύλλων γενεή, τοίη δέ και ἀνδρῶν».

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Ποια κοινά χαρακτηριστικά βρίσκει ο ποιητής ανάμεσα σε Ασία, Ευρώπη, Αφρική, Πολυνησία και στον ψυχικό του κόσμο και με ποιους ποιητικούς τρόπους (εικόνες, μεταφορές, παρομοιώσεις κτλ.) τα εκφράζει;**
- 2. Να σχολιάσετε το νόημα του 8ου στίχου βασισμένοι στη βιογραφία του Παλαμά.**
- 3. Ποιο είναι το νόημα της αντίθεσης που παρουσιάζουν οι δύο τελευταίοι στίχοι σε σχέση με τους προηγούμενους;**

[Πατρίδες! αέρας, γη...]

ΣΤΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ ΣΟΝΕΤΟ ο ποιητής, χρησιμοποιώντας μια αρχαία φιλοσοφική θεωρία, δίνει απάντηση στα μεταφυσικά ερωτήματα για την καταγωγή και τον προορισμό, πρόβλημα που βρίσκεται στον πυρήνα και των δώδεκα σονέτων του.

Πατρίδες! Αέρας, γη, νερό, φωτιά!*
Στοιχεία
αχάλαστα, και αρχή και τέλος
των πλασμάτων,
σα θα περάσω στη γαλήνη
των μνημάτων,
θα σας ξαναβρώ, πρώτη και στερνή
ευτυχία!

αέρας, γη, νερό, φωτιά: κατά τη
θεωρία του Εμπεδοκλή του
Ακραγαντίνου τα τέσσερα αυτά
στοιχεία είναι αιώνιες κοσμογονικές
αρχές. Η γένεση και η φθορά δεν
είναι τίποτα άλλο παρά η ένωση και
η διάλυση των στοιχείων αυτών.

Αέρας μέσα μου ο λαός*
των ονειράτων
στον αέρα θα πάει· θα πάει
στην αιωνία
φωτιά, φωτιά κι ο λογισμός μου,
τη μανία
των παθών μου θα πάρ' η λύσσα
των κυμάτων.

Το χωματόπλαστο κορμί χώμα και
κείνο
αέρας, γη, νερό, φωτιά
θα ξαναγίνω,
κι απ' των ονείρων τον αέρα,
κι απ' την πύρα
του λογισμού, κι από τη σάρκα
τη λιωμένη,
κι απ' των παθών τη θάλασσα
πάντα θα βγαίνει
ήχου πνοή, παράπονο, σαν από
λύρα.

Λαός: μεγάλο πλήθος.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Σε ποια γνωρίσματα της προσωπικότητας του ποιητή αντιστοιχεί το καθένα από τα τέσσερα κοσμογονικά στοιχεία;**
- 2. Πώς παρουσιάζει την ποίησή του ο Παλαμάς; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με βάση το ποίημα.**
- 3. Ο ποιητής επιχειρεί να μετουσιώσει ποιητικά την αρχαία φιλοσοφική θεωρία χρησιμοποιώντας γλώσσα μεταφορική και συγκινησιακά φορτισμένη: να εντοπίσετε και να σχολιάσετε τους σχετικούς στίχους.**

Αγορά

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ περιέχεται στη συλλογή Η Ασάλευτη Ζωή (στην ενότητα Τα σονέτα). Γράφτηκε το 1896, εποχή που ο ποιητής πιεζόταν από οικονομικές ανάγκες και υποχρεωνόταν να εργάζεται σκληρά αρθρογραφώντας στα διάφορα αθηναϊκά έντυπα για να επιβιώσει. Γενικός Γραμματέας του Παν/μίου Αθηνών διορίστηκε το 1897.

**Πάντα διψάς – όπως διψάει
το πρωτοβρόχι
στεγνή καλοκαιριά* –το βλογημένο
σπίτι**

στεγνή καλοκαιριά^{*} είναι αντικ. του ρήματος, ενώ το πρωτοβρόχι είναι ΥΠΟΚ.

και μια κρυφή ζωή σα δέηση
ερημίτη,
αγάπης κι αρνησιάς ζωούλα
σε μια κόχη.

Διψάς και το καράβι που το πέλαο
το 'χει,
κι όλο τραβάει με τα πουλιά και
με τα κήτη,
κι είναι μεστή η ζωή του μ' όλο
τον πλανήτη
και το καράβι και το σπίτι σου
είπαν «Όχι!»

Μήτε η παράμερη ευτυχία που δε
σαλεύει,
μήτε η ζωή π' όλο και νέα ψυχή
τής βάνει
κάθε καινούρια γη και κάθε νιο
λιμάνι.

**Μόνο τ' αλάφιασμα του σκλάβου
που δουλεύει·
σέρνε στην αγορά τη γύμνια
του κορμιού σου,
ξένος και για τους ξένους και για
τους δικούς σου.**

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Ποιες είναι οι επιθυμίες του ποιητή και ποια είναι η πραγματικότητα;**
- 2. Ο ποιητής στην τέταρτη στροφή χρησιμοποιεί την εικόνα του δούλου στην αρχαία αγορά· τι κερδίζει το ποίημα νοηματικά και αισθητικά με αυτή την εικόνα;**
- 3. Ποιος στίχος νομίζετε ότι εκφράζει καλύτερα την αλλοτρίωση του ανθρώπου από τις συνθήκες κάτω από τις οποίες αναγκάζεται να ζει και να εργάζεται; Να δικαιολογήσετε την άποψή σας.**

4. Ο ποιητής ενώ βασίζεται σε αυτοβιογραφικά στοιχεία, χρησιμοποιεί το β' ενικό πρόσωπο· τι πετυχαίνει με αυτό;

ΓΡΑΠΤΗ ΑΣΚΗΣΗ

(Μετά την ολοκλήρωση της διδασκαλίας και των τριών ποιημάτων).

Στους τελευταίους στίχους του 12ου σονέτου των Πατρίδων ο ποιητής εκφράζει κάποια γνώμη για την επιβίωση της ποίησης του. Ποια είναι η δική του γνώμη και ποια είναι η δική σας άποψη για την αξία της ποιητικής τέχνης του Παλαμά και για την απήχηση που μπορεί να έχει η ποίηση του στην εποχή μας; Να απαντήσετε τεκμηριώνοντας τις απόψεις σας.

Κωστής Παλαμάς (1859 - 1943)

Γεννήθηκε στην Πάτρα από γονείς Μεσολογγίτες.

Σε ηλικία επτά χρονών έμεινε ορφανός από μητέρα και πατέρα, οπότε τον πήρε υπό την προστασία του στο Μεσολόγγι ο θείος του Δημήτριος Παλαμάς. Το 1876 ήρθε στην Αθήνα για να σπουδάσει Νομικά· γρήγορα όμως τα εγκατέλειψε για να αφοσιωθεί στην ποίηση. Άρχισε να δημοσιεύει ποιήματα σε διάφορα έντυπα της εποχής και κυρίως στα πρωτοποριακά φύλλα Ραμπαγάς και Μη χάνεσαι. Ο Παλαμάς είναι ο πιο αντιπροσωπευτικός ποιητής της γενιάς του και ένας από τους κορυφαίους της νέας ελληνικής ποίησης. Δεσπόζει με την έντονη

παρουσία του, για πενήντα περίπου χρόνια στην πνευματική ζωή του τόπου. Η ακμή του συμπίπτει με την αστική διαμόρφωση της ελληνικής κοινωνίας. Η γενιά του '80, στην οποία ανήκει ο ποιητής, σημαδεύεται από το θετικιστικό πνεύμα και τη λατρεία για την Επιστήμη. Το ίδιο αυτό πνεύμα εμπνέει και τον Παλαμά και επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την ποίησή του. Από πολύ νωρίς επιζήτησε κάποια σύνδεση της Αθηναϊκής Σχολής, στην οποία ο ίδιος είχε τις ρίζες του, με τη σολωμική παράδοση.

Ο Κωστής Παλαμάς χαρακτηρίσθηκε εθνικός ποιητής. Το έργο του απηχεί τους πόθους και τις απογοητεύσεις, τις ελπίδες και τις ανατάσεις του νέου

ελληνισμού κατά την κρίσιμη σε κατακτήσεις και εθνικές περιπέτειες περίοδο των ετών 1880-1922. Ο ποιητής συμμετείχε στους έντονους πνευματικούς αγώνες της εποχής του, όπως π.χ. στον αγώνα των δημοτικιστών για την επικράτηση της εθνικής μας γλώσσας, και άσκησε μεγάλη επίδραση σε συγχρόνους και νεότερους του. Γενικά η προσφορά του στα Γράμματα μας και στην πνευματική αναγέννηση του τόπου υπήρξε πολύ γόνιμη. Η πρώτη ποιητική συλλογή του Παλαμά, Τραγούδια της Πατρίδος μου, εκδόθηκε το 1886. Ακολούθησαν: Ίαμβοι και Ανάπαιστοι (1897) και ο Τάφος (1898). Το 1899 έλαβε μέρος στον πρώτο Φιλαδέλφειο Ποιητικό διαγωνισμό και τιμήθηκε με το πρώτο βραβείο. Άλλες ποιητικές

**συλλογές: Η Ασάλευτη Ζωή (1904),
Ο δωδεκάλογος του Γύφτου (1907),
Η Φλογέρα του Βασιλιά (1910), Οι
καημοί της Λιμνοθάλασσας (1912)
κτλ. Ασχολήθηκε επίσης με την
πεζογραφία και το θέατρο και
διακρίθηκε ως κριτικός της
λογοτεχνίας.**

Γεώργιος Δροσίνης

Τα πρωτοβρόχια

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ ανήκει στη συλλογή **Θα βραδιάζει (1930)**. Ο ποιητής εδώ απευθύνεται σε αγαπημένη γυναίκα που την οδηγεί στην εξοχή και εκφράζει με γραφικές και ειδυλλιακές εικόνες την αγάπη του για την ελληνική φύση και τη ζωή του χωριού.

Με τα πρωτοβρόχια θα 'ρθουν
τα μηνύματα
του χειμώνα: το ποτάμι θα θολώσει,
θα τριζοβολούν ξερά
τα πλατανόφυλλα,
θα κρυώσει η νύχτα και
θα μεγαλώσει.

Θα δροσοσταλάζουν κόκκινα
τα κούμαρα,
κυκλαμιές θ' ανθούν στο χώμα
ταίρια ταίρια,

θα καπνίζουν σφαλιστά
τα χωριατόσπιτα,
και θ' αρχίσουν τα σπιτιάτικα
νυχτέρια.

Θα σωπάσει ο τζίτζικας, κι
ετοιμοτάξιδα
γι' άλλων τόπων άνοιξη, μακριά
απ' τα χιόνια,
βράδυ βράδυ ως τα μεσούρανα
θα χύνονται
μαύροι φτερωτοί σταυροί,
τα χελιδόνια.

Ω χαρά μας! το χειμώνα
θα προσμένομε,
δίχως πάγους και χιονιές
να φοβηθούμε:
της ζωής μας το στερνό ταξίδι
εκάναμε
και την άνοιξη άλλων τόπων
δεν ποθούμε!

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Να επισημάνετε στο ποίημα τις εικόνες που αναφέρονται στη φύση και στη ζωή του ελληνικού χωριού.**
- 2. Πώς παρουσιάζει ο ποιητής τη ζωή της ελληνικής υπαίθρου; Να τη συγκρίνετε με τη ζωή στον τόπο της διαμονής σας.**

Γεώργιος Δροσίνης (1859-1951)

Γεννήθηκε στην Αθήνα από γονείς Μεσολογγίτες. Σπούδασε Νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, αλλά προτού τελειώσει μεταγράφηκε στη Φιλοσοφική Σχολή. Το 1885 πήγε στη Γερμανία και σπούδασε ιστορία της τέχνης και ξένες φιλολογίες στη Λειψία. Πρόσφερε πολλές υπηρεσίες στην αναγέννηση της λογοτεχνίας και στο δημοτικισμό. Υπηρέτησε στο Υπουργείο Παιδείας και στη Διεύθυνση Γραμμάτων και Τεχνών. Το 1926 έγινε ακαδημαϊκός. Ως ποιητής είναι ειδυλλιακός με παρνασσικές τάσεις. Τα έργα του, αν και μικρής λυρικής πνοής, χαρακτηρίζονται από ευγένεια και λεπτότητα και βοήθησαν να

απαλλαγεί η ποίηση μας από τον
κραυγαλέο ρομαντισμό. Έργα του:
Ποίηση: Ιστοί αράχνης (1880),
Σταλακτίται (1881), Ειδύλλια (1884),
Γαλήνη (1902), Φωτερά σκοτάδια
(1915), Κλειστά βλέφαρα (1918),
Πύρινη ρομφαία (1921), Θα
βραδιάζει (1930) κ.ά. Πεζά:
Αγροτικάί επιστολαί (1882), Το
βοτάνι της αγάπης (1901), Έρση
(1922) κ.ά. Το ποιητικό και
πεζογραφικό του έργο είναι
συγκεντρωμένο σε έξι τόμους
(Σύλλογος προς διάδοσιν Ωφελίμων
Βιβλίων).

Περιμένοντας τους βαρβάρους

ΣΤΟ ΠΟΙΗΜΑ αυτό, που γράφτηκε γύρω στο 1900, ο Καβάφης επιχειρεί την πρώτη του έξοδο από τα μικρά δράματα της έγκλειστης ψυχής προς το κοινωνικό επίπεδο. Το πιο εντυπωσιακό από άποψη τεχνικής σ' αυτό το ποίημα, συγκριτικά με παλιότερες προσπάθειες του ποιητή, είναι ο θεατρικός τρόπος ανάπτυξής του.

- Τι περιμένουμε στην αγορά* συναθροισμένοι; Είναι οι βάρβαροι να φθάσουν σήμερα.
- Γιατί μέσα στην Σύγκλητο* μια τέτοια απραξία; Τι κάθοντ' οι Συγκλητικοί και δεν νομοθετούνε;

Αγορά: (το Forum των Ρωμαίων)· τόπος, όπου στα αρχαία χρόνια μαζευόταν ο λαός. Εκεί γίνονταν συζητήσεις, μεταδίδονταν ειδήσεις και μιλούσαν οι ρήτορες.

Σύγκλητος: συλλογικό σώμα διαφόρων αρχαίων και νεότερων πολιτειών με ύψιστα καθήκοντα (νομοθετικά, διοικητικά κτλ.).

5 Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν
σήμερα.
Τι νόμους πια θα κάμουν
οι Συγκλητικοί;
Οι βάρβαροι σαν έλθουν
θα νομοθετήσουν.

- Γιατί ο αυτοκράτωρ μας τόσο
πρωί σηκώθη,
και κάθεται στην πόλεως την
πιο μεγάλη πύλη
10 στον θρόνο επάνω, επίσημος,
φορώντας την κορόνα;

Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν
σήμερα.
Κι ο αυτοκράτωρ περιμένει
να δεχθεί
τον αρχηγό τους. Μάλιστα
ετοίμασε
για να τον* δώσει μια
περγαμηνή. Εκεί

**15 τον* έγγραψε τίτλους πολλούς
κι ονόματα.**

**- Γιατί οι δυο μας ύπατοι* κι οι
πραίτορες* εβγήκαν
σήμερα με τες κόκκινες, τες
κεντημένες τόγες*
γιατί βραχιόλια φόρεσαν με
τόσους αμέθυστους,*
και δαχτυλίδια με λαμπρά,
γυαλιστερά σμαράγδια·**

**20 γιατί να πιάσουν σήμερα
πολύτιμα μπαστούνια**

τον: του (ιδιωμ. τύπος).

ύπατος: τίτλος ανώτατου άρχοντα
με ευρύτατες δικαιοδοσίες.

πραίτορες: ανώτεροι άρχοντες
στην αρχαία Ρώμη και το Βυζάντιο.

τόγα ή τόγκα: επίσημη περιβολή
ανώτατων αξιωματούχων.

αμέθυστος: πολύτιμος λίθος.

**μ' ασήμια και μαλάματα έκτακτα
σκαλιγμένα;**

**Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν
σήμερα·
και τέτοια πράγματα
θαμπώνουν τους βαρβάρους.**

- Γιατί κι οι άξιοι ρήτορες δεν
έρχονται σαν πάντα
25 να βγάλουνε τους λόγους τους,
να πούνε τα δικά τους;**

**Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν
σήμερα·
κι αυτοί βαριούντ' ευφράδειες
και δημηγορίες.**

- Γιατί ν' αρχίσει μονομιás αυτή
η ανησυχία
κι η σύγχυσις. (Τα πρόσωπα τι
σοβαρά που εγίναν).**

30 Γιατί αδειάζουν γρήγορα
οι δρόμοι κι οι πλατέες,
κι όλοι γυρνούν στα σπίτια
τους πολύ συλλογισμένοι;

Γιατί ενύχτωσε κι οι βάρβαροι
δεν ήλθαν.
Και μερικοί έφθασαν απ' τα
σύνορα,
και είπανε πως βάρβαροι πια
δεν υπάρχουν.

35 Και τώρα τι θα γενούμε χωρίς
βαρβάρους.
Οι άνθρωποι αυτοί ήσαν μια
κάποια λύσις.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Από τα στοιχεία που δίνει το ποίημα σε ποια εποχή ή πόλη νομίζετε ότι διαδραματίζονται τα γεγονότα; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

2. Το ποίημα διακρίνεται για τη θεατρικότητά του. Να βρείτε τα στοιχεία που τη συνιστούν και να συζητήσετε το αισθητικό τους αποτέλεσμα.

3. Να σχολιάσετε τους δυο τελευταίους στίχους του ποιήματος.

Περιμένοντας τους Βαρβάρους

- Τι περιμένουμε στην άρση συναδρουσμένοι;
Είνα' οι βάρβαροι να φθάσουν σήμερα.
- Γιατί μέσα στην Σύγκλητο μία τέτοια αίσθηση;
Τι καθόν' οι Συγκλητικοί και δέν νομοθέτουν;
Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν σήμερα.
Τι νόμους πιά θα κάρουν οι Συγκλητικοί;
Οι βάρβαροι εάν έλθουν θα νομοθετήσουν.
- Γιατί ο αυτοκράτορας μας τόσο πτωχός εγκύβη,
και κάθεται δίχ' ποσώς την πιο μεγάλη πύλη
στην θείνη επάνω, έστύμνος, φορώντας την κορώνα;
Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν σήμερα
κι ο αυτοκράτορας περιμένει να δειχθεί
τον άρχηγό τους. Αλλάχιστα είδόμεθα
μά να τὴν έωσει μία περιβαρυμένη. Έσσι
τόν έβρατε τίτλους πολλούς κι όνόματα.
- Γιατί οι δυο μας ύπατοι κ' οι πραιπόριτες έβήσαν
σήμερα με τὴς κόκκινες, τὴς κελυμμένες τούτες

**Το χειρόγραφο του ποιήματος
Περιμένοντας τους βαρβάρους από
τα «Αυτόγραφα Ποιήματα 1896-
1910» (Αρχείο Καβάφη)**

Ιθάκη

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ πρωτοδημοσιεύτηκε στο περιοδικό Γράμματα τον Οκτωβρίου - Νοεμβρίου 1911, όταν ο ποιητής ήταν σαράντα οκτώ ετών. Ανήκει στα διδακτικά ποιήματα του Καβάφη,

Σα βγεις στον πηγαιμό
για την Ιθάκη,
να εύχεται να 'ναι μακρύς
ο δρόμος,
γεμάτος περιπέτειες,
γεμάτος γνώσεις.
Τους Λαιστρυγόνας* και
τους Κύκλωπας,

Λαιστρυγόνες: μυθική φυλή γιγαντόσωμων ανθρωποφάγων, που είχαν πρωτεύουσά τους τη Λαιστρυγονία, την υψηλή πόλη του Λάμου.

5 τον θυμωμένο Ποσειδώνα
μη φοβάσαι,
τέτοια στον δρόμο σου
ποτέ σου δεν θα βρεις,
αν μέν' η σκέψις σου υψηλή,
αν εκλεκτή
συγκίνησις το πνεύμα και
το σώμα σου αγγίζει.
Τους Λαιστρυγόνας και
τους Κύκλωπας,
10 τον άγριο Ποσειδώνα
δεν θα συναντήσεις,
αν δεν τους κουβανείς*
μες στην ψυχή σου,
αν η ψυχή σου δεν τους στήνει
εμπρός σου.
Να εύχεσαι να 'ναι μακρύς
ο δρόμος.
Πολλά τα καλοκαιρινά πρωιά
να είναι

κουβανείς: κουβαλάς.

σε πόλεις Αιγυπτιακές πολλές
να πας,
να μάθεις και να μάθεις
απ' τους σπουδασμένους.

Πάντα στον νου σου να 'χεις
την Ιθάκη.

25 Το φθάσιμον εκεί
είν' ο προορισμός σου.
Αλλά μη βιάζεις το ταξίδι διόλου.
Καλύτερα χρόνια πολλά
να διαρκέσει
και γέρος πια ν' αράξεις
στο νησί,
πλούσιος με όσα κέρδισες
στον δρόμο,
30 μη προσδοκώντας πλούτη
να σε δώσει η Ιθάκη.

Η Ιθάκη σ' έδωσε
τ' ωραίο ταξίδι.
Χωρίς αυτήν δεν θα 'βγαινες
στον δρόμο.

**Άλλα δεν έχει να σε δώσει πια.
Κι αν πτωχική την βρεις,
η Ιθάκη δεν σε γέλασε.**

**35 Έτσι σοφός που έγινες,
με τόση πείρα,
ήδη θα το κατάλαβες οι Ιθάκες
τι σημαίνουν.**

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Να σχολιάσετε το νόημα των στίχων 9-10.**
- 2. Τι είναι κατά την άποψή σας η Ιθάκη του ποιήματος;**
- 3. Ποια συγκεκριμένα θέλγητρα παρουσιάζει το ταξίδι για την Ιθάκη; (Να στηρίξετε την απάντησή σας κυρίως στη δεύτερη στροφή).**
- 4. Να αναπτύξετε το νόημα του ποιήματος γραπτά σε μια περιεκτική παράγραφο ως δέκα γραμμές.**

5. Είναι αισιόδοξο ή απαισιόδοξο το μήνυμα της Ιθάκης; Να δικαιολογήσετε την άποψή σας.

6. Ο ποιητής χρησιμοποιεί στο ποίημα το β' ενικό πρόσωπο: α) Σε ποιον νομίζετε ότι απευθύνεται; β) Τι πετυχαίνει με αυτόν τον εκφραστικό τρόπο;

Η ΣΑΤΡΑΠΕΙΑ

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ γράφτηκε το 1910. Παρά το γεγονός ότι μπορούμε να διακρίνουμε συγκεκριμένους ιστορικούς υπαινιγμούς, ο ποιητής μάς πληροφορεί ότι δεν υπονοεί κατανάγκη το Θεμιστοκλή ή το Δημάρατο ούτε και κατανάγκη άνθρωπο πολιτικό (Γ. Λεχωνίτης, Καβαφικά αυτοσχόλια). Έτσι το ποίημα αποχτά μια γενικότητα διαχρονική.

Τι συμφορά, ενώ είσαι
καμωμένος
για τα ωραία και μεγάλα έργα
η άδικη αυτή σου η τύχη πάντα
ενθάρρυνσι κι επιτυχία να σε
αρνείται·
5 να σ' εμποδίζουν ευτελείς
συνήθειες,

και μικροπρέπειες, κι
αδιαφορίες.
Και τι φρικτή η μέρα που
ενδίδεις
(η μέρα που αφέθηκες κι
ενδίδεις),
και φεύγεις οδοιπόρος για
τα Σούσα,
10 και πιαίνεις* στον μονάρχη
Αρταξέρξη
που ευνοϊκά σε βάζει
στην αυλή του,
και σε προσφέρει σατραπείες
και τέτοια.
Και συ τα δέχεσαι με απελπισία
αυτά τα πράγματα που δεν τα
θέλεις.
15 Άλλα ζητεί η ψυχή σου, γι' άλλα
κλαίει·

πιαίνεις: πηγαίνεις.

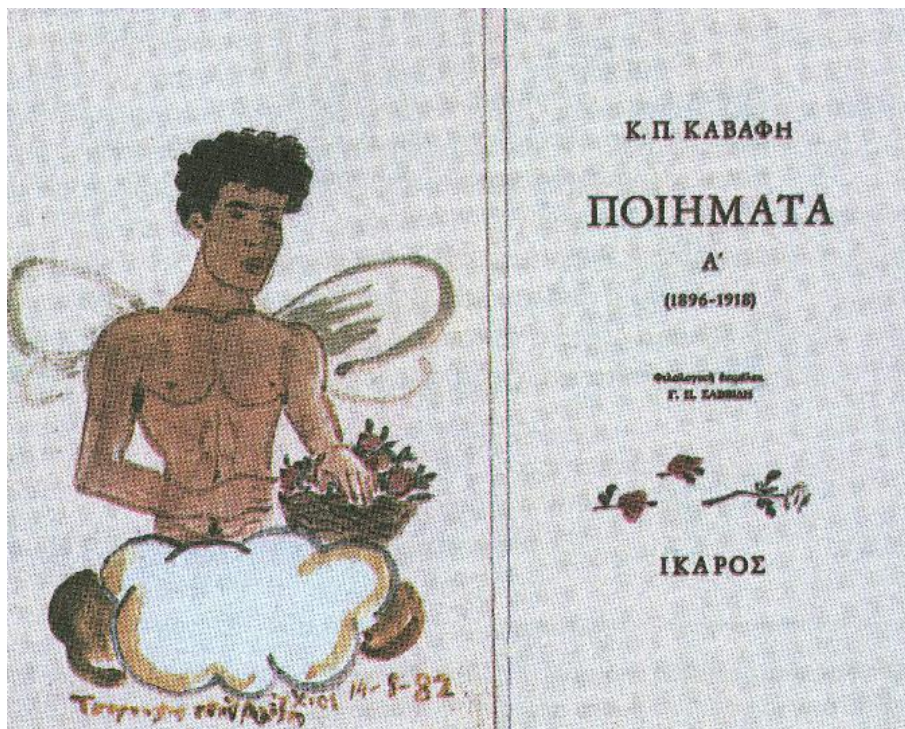
τον έπαινο του Δήμου και
των Σοφιστών*,
τα δύσκολα και τ' ανεκτίμητα
Εύγε·
την Αγορά, το Θέατρο, και
τους Στεφάνους.
Αυτά πού θα σ' τα δώσει
ο Αρταξέρξης,
20 αυτά πού θα τα βρεις στη
σατραπεία·
και τι ζωή χωρίς αυτά θα κάμεις.

Σοφιστές: οι σοφοί, οι πνευματικοί άνθρωποι.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Το ποίημα στην πραγματικότητα είναι μονόλογος. Γιατί ο ποιητής τον αποδίδει σε 2ο πρόσωπο; Τι πετυχαίνει μ' αυτό;**
- 2. Η οργάνωση του ποιήματος γίνεται βασικά με αντιθέσεις. Να τις επισημάνετε και να αναλύσετε το περιεχόμενό τους.**
- 3. Η ζωή του ανθρώπου προσδιορίζεται όχι από τις διαθέσεις και τις επιθυμίες του αλλά από τις πράξεις του. Όταν όμως οι πράξεις είναι σε αντινομία με τις βαθύτερες επιθυμίες, η ζωή του ανθρώπου αποκτά μια διάσταση τραγική. Υπάρχει αυτή η τραγική διάσταση στον ήρωα του ποιήματος; Να την επισημάνετε.**

4. Με βάση τις φράσεις «ωραία και μεγάλα έργα», «αφέθηκες κι ενδίδεις», «σατραπείες και τέτοια» και έχοντας υπόψη ότι η σατραπεία μπορεί να συμβολίζει τη ζωή της ευμάρειας, να συνθέσετε ένα δικό σας κείμενο αναπτύσσοντας τις απόψεις σας ανεξάρτητα από το ποίημα.

Εικονογράφηση για ένα και μοναδικό αντίτυπο των Ποιημάτων του Καβάφη από το Γιάννη Τσαρούχη

Απολείπειν ο Θεός Αντώνιον¹

Σαν έξαφνα, ώρα μεσάνυχτ',
ακουσθεί
αόρατος θιάσος να περνά

1. Ο τίτλος είναι παρμένος από το Βίο Αντωνίου, 75, του Πλουτάρχου. Ο Πλούταρχος διηγείται πως το τελευταίο βράδυ πριν από την είσοδο του Οκτάβιου στην Αλεξάνδρεια (Αύγουστος του 30 π.Χ.) κάτω από το παράθυρο του Αντωνίου ακούστηκε ο θόρυβος ενός «αόρατου θιάσου». Δόθηκε η ερμηνεία πως ήταν ο προστάτης του Αντωνίου, ο θεός Διόνυσος που τον εγκατέλειπε («Έδόκει δέ τοῖς ἀναλογιζομένοις τὸ σημεῖον ἀπολείπειν ὁ Θεὸς Ἄντωνιον, ὃ μάλιστα συνεξομοιῶν καὶ συνοικειῶν ἑαυτὸν διετέλεσεν»)

με μουσικές εξαίσιες, με φωνές—
την τύχη σου που ενδίδει πια,
τα έργα σου

5 που απέτυχαν,
τα σχέδια της ζωής σου
που βγήκαν όλα πλάνες,
μη ανοφέλετα θρηνήσεις.

Σαν έτοιμος από καιρό,
σα θαρραλέος,

αποχαιρέτα την,
την Αλεξάνδρεια που φεύγει.

Προ πάντων να μη γελασθείς,
μην πεις πως ήταν

10 ένα όνειρο, πως απατήθηκεν
η ακοή σου·

μάταιες ελπίδες τέτοιες
μην καταδεχθείς.

Σαν έτοιμος από καιρό,
σα θαρραλέος,

σαν που ταιριάζει σε
που αξιώθηκες μια τέτοια πόλι,

πλησίασε σταθερά
 προς το παράθυρο,
15 κι άκουσε με συγκίνησιν,
 αλλ' όχι
με των δειλών τα παρακάλια
 και παράπωνα,
ως τελευταία απόλαυσι
 τους ήχους,
τα εξαίσια όργανα
 του μυστικού θιάσου,
κι αποχαιρέτα την,
 την Αλεξάνδρεια που χάνεις.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Τα χαρακτηριστικότερα στοιχεία της δομής του ποιήματος είναι οι επαναλήψεις και οι προτροπτικές προστακτικές. Τι πετυχαίνει με τα εκφραστικά αυτά μέσα ο ποιητής;**
- 2. Να εξετάσετε τι θέση κατέχουν στο ποίημα οι στίχοι 7 και 8 και να τους συσχετίσετε με τους προηγούμενους και με τους επόμενους.**
- 3. Τι συμβολίζει στο ποίημα η Αλεξάνδρεια και ο Αντώνιος;**

Αλεξανδρινοί βασιλείς

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ έχει την αφηγηρία του στο Βίο Αντωνίου του Πλουτάρχου, Εκεί ο ιστορικός διηγείται πως ο Αντώνιος και η Κλεοπάτρα οργάνωσαν μια μεγαλοπρεπή γιορτή στο στάδιο της Αλεξάνδρειας και καθισμένοι πάνω σε χρυσούς θρόνους μοίρασαν βασιλικούς τίτλους στα παιδιά της Κλεοπάτρας. Σκοπός του Πλουτάρχου είναι να δείξει πόσο ο Αντώνιος είχε υποδουλωθεί όχι μονάχα στην Κλεοπάτρα, αλλά και στο πνεύμα της ανατολίτικης χλιδής, πράγματα ανάρμοστα για ένα Ρωμαίο στρατηγό.

Ο Καβάφης γράφει το ποίημα το 1912. Να προσέξετε κυρίως πώς ο ποιητής μεταπλάθει το ιστορικό γεγονός, ποια στοιχεία προβάλλει ιδιαίτερα και πού μετατοπίζει το βάρος του νοήματος.

**Μαζεύθηκαν οι Αλεξανδρινοί
να δουν της Κλεοπάτρας**

**τα παιδιά,
τον Καισαρίωνα,* και τα μικρά
του αδέρφια,
Αλέξανδρο* και Πτολεμαίο,***

**5 που πρώτη
φορά τα βγάζαν έξω
στο Γυμνάσιο,*
εκεί να τα κηρύξουν βασιλείς,**

Καισαρίων: γιος της Κλεοπάτρας
και του Ιουλίου Καίσαρα.

**Θανατώθηκε σε ηλικία δεκαεφτά
χρονών από τον Οκταβιανό στην
Αλεξάνδρεια, το 30 π.Χ.**

Αλέξανδρος και Πτολεμαίος:
παιδιά της Κλεοπάτρας από τον
Αντώνιο.

Γυμνάσιο: γυμναστήριο, το στάδιο
της Αλεξάνδρειας.

μες στη λαμπρή παράταξη
των στρατιωτών.

Ο Αλέξανδρος – τον είπαν*

βασιλέα
της Αρμενίας, της Μηδίας, και
των Πάρθων.

10 Ο Πτολεμαίος – τον είπαν*

βασιλέα
της Κιλικίας, της Συρίας, και
της Φοινίκης.

Ο Καισαρίων στέκονταν πιο

εμπροστά,
ντυμένος σε μετάξι

τριανταφυλλί,
στο στήθος του ανθοδέσμη από
υακίνθους,

15 η ζώνη του διπλή σειρά

σαπφείρων κι αμέθυστων,
δεμένα τα ποδήματά του

μ' άσπρες

τον είπαν: τον ανακήρυξαν.

κορδέλες κεντημένες με
ροδόχροα μαργαριτάρια.
Αυτόν τον είπαν πιότερο από
τους μικρούς,
αυτόν τον είπαν Βασιλέα των
Βασιλέων.

20 Οι Αλεξανδρινοί ένιωθαν βέβαια
που ήσαν λόγια αυτά και
θεατρικά.

Αλλά η μέρα ήτανε ζεστή και
ποιητική,
ο ουρανός ένα γαλάζιο ανοιχτό,
το Αλεξανδρινό Γυμνάσιον ένα
25 θριαμβικό κατόρθωμα της
τέχνης,
των αυλικών η πολυτέλεια
έκτακτη,
ο Καισαρίων όλο χάρις κι
εμορφιά

(της Κλεοπάτρας υιός, αίμα των
Λαγιδών*)·
κι οι Αλεξανδρινοί έτρεχαν πια
στην εορτή,
30 κι ενθουσιάζονταν, κι
επευφημούσαν
ελληνικά, κι αιγυπτιακά, και
ποιοι εβραΐκα,
γοητευμένοι με τ' ωραίο θέαμα –
μόλο που βέβαια ήξευραν τι
άξιζαν αυτά,
τι κούφια λόγια ήσανε αυτές
οι βασιλείες.

αίμα των Λαγιδών: φυσικά από τη μητέρα του μόνο. Η δυναστεία της Κλεοπάτρας (Λαγίδες) είχε γενάρχη της τον Πτολεμαίο τον Λάγου, στρατηγό και έναν από τους διαδόχους του Μ. Αλεξάνδρου, ιδρυτή του βασιλείου της Αιγύπτου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Στο περιστατικό που διηγείται ο Πλούταρχος κεντρικά πρόσωπα είναι ο Αντώνιος και η Κλεοπάτρα. Εδώ πώς δηλώνεται η παρουσία τους; Ποια είναι τα κύρια πρόσωπα;**
- 2. Ποια η θέση των παιδιών στα όσα διαδραματίζονται;**
- 3. Τι έχετε να παρατηρήσετε σχετικά με τον τρόπο που παρουσιάζεται ο Καισαρίων;**
- 4. Η περιγραφή της απονομής των τίτλων έχει μια μεγαλοπρέπεια· πώς εκφράζεται αυτή η μεγαλοπρέπεια, πού κορυφώνεται και σε ποιους στίχους αποκαλύπτεται η κορυφότητά της;**
- 5. Πώς παρουσιάζονται οι Αλεξανδρινοί σχετικά α) με την εθνολογική τους σύνθεση, β) με τη**

**στάση τους απέναντι στην τελετή;
Είναι στάση που χαρακτηρίζει
υπεύθυνους πολίτες;**

**6. Η ειρωνεία είναι από τα κύρια
γνωρίσματα της ποιήσεως του
Καβάφη. Μπορείτε να την
αναγνωρίσετε στο ποίημα;**

**7. Το ποίημα χαρακτηρίζει μια
ολόκληρη εποχή (την αλεξανδρινή).
Νομίζετε ότι η σημασία του
περιορίζεται σ' αυτή;**

**Αλεξάνδρεια, η οδός Ραμλίου. Σ'
αυτό το δρόμο κατοίκησε η
οικογένεια Καβάφη από το 1887
έως το 1899 (Αρχείο Ε.Λ.Ι.Α)**

Ηγεμών εκ Δυτικής Λιβύης

Άρесе γενικώς στην
Αλεξάνδρεια,
τες δέκα μέρες που διέμεινεν
αυτού,
ο ηγεμών εκ Δυτικής Λιβύης*
Αριστομένης*, υιός του
Μενελάου.

- 5 Ως τ' όνομα του κι η περιβολή,
κοσμίως ελληνική.
Δέχονταν ευχαρίστως τες τιμές,
αλλά
δεν τες επιζητούσεν· ήταν
μετριόφρων.
Αγόραζε βιβλία ελληνικά,
ιδίως ιστορικά και φιλοσοφικά.

Λιβύη: Ελληνική ονομασία της
Αφρικής.

Αριστομένης: Πρόσωπο
φανταστικό.

20 κι οι Αλεξανδρινοί τον πάρουν
στο ψιλό,
ως είναι το συνήθειο τους,
οι απαίσιοι.

Γι' αυτό και περιορίζονταν σε
λίγες λέξεις,
προσέχοντας με δέος τες
κλίσεις και την προφορά·
κι έπληττεν ουκ ολίγον έχοντας
25 κουβέντες στοιβαγμένες
μέσα του.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1.** Το ποίημα αποτελείται από τρεις ενότητες. Σε ποια νοηματική σχέση βρίσκονται μεταξύ τους;
- 2.** Ο τόνος από την α στη β στροφή αλλάζει ξαφνικά με το στίχο 13. Γίνεται υψηλότερος ή πέφτει; Τι αποτέλεσμα έχει αυτή η μεταβολή;

- 3. Πώς πληρώνει ο Αριστομένης την «καλούτσικην εντύπωσι» που δημιουργεί η συμπεριφορά του;**
- 4. Η ειρωνεία στο ποίημα είναι έντονη. Σε ποιους στίχους εκφράζεται ιδιαίτερα και με ποιους τρόπους;**
- 5. Το ποίημα είναι ψευδοϊστορικό. Με τη σκηνοθεσία του ο ποιητής κατορθώνει να το παρουσιάσει ως ιστορικό. Να βρείτε τα στοιχεία αυτής της σκηνοθεσίας.**

ΘΕΜΑ ΓΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Πολλοί άνθρωποι, ιδιαίτερα νέοι, προσπαθούν με τη συμπεριφορά τους να μιμηθούν άλλους και να φανούν διαφορετικοί από ό,τι είναι. Να ερευνήσετε τα κίνητρα και τις συνέπειες αυτής της συμπεριφοράς και να διατυπώσετε τις απόψεις σας.

Νέοι της Σιδώνας 400 μ.Χ.

ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ είναι γραμμένο το 1920. Η σκηνοθεσία μάς μεταφέρει στο 400 μ,Χ. στην πλούσια Σιδώνα, εξελληνισμένη πόλη στα παράλια της Φοινίκης που έχει πια καταστεί ρωμαϊκή επαρχία. Πέντε εύποροι και καλλιεργημένοι νεαροί διασκεδάζουν σε ένα σπίτι. Έχουν φέρει κι έναν ηθοποιό που τους απαγγέλλει ποιήματα. Ανάμεσα σε άλλα ποιήματα ο ηθοποιός απαγγέλλει και το επίγραμμα που, κατά την παράδοση, έγραψε ο Αισχύλος για να χαραχτεί στον τάφο του:

Αἰσχύλον Εὐφορίωνος Ἀθηναῖον
τόδε κεύθει
μνήμα καταφθίμενον πυροφόροιο
Γέλα-
ἄλκην δ' εὐδόκιμον Μαραθῶνιον
ἄλσος ἄν εἴποι

καί βαθυχαιτήεις Μῆδος
ἔπιστάμενος.

Το ἐπίγραμμα σημαίνει: «Αυτό το μνήμα σκεπάζει τον Αισχύλο, το γιο του Ευφορίωνα, Αθηναίο που πέθανε στη σιτοφόρα Γέλα· για την ευδόκιμη ανδρεία του μπορεί να μιλήσει το ἄλσος του Μαραθῶνα και ο Πέρσης με την πυκνή χαίτη, που τη γνώρισε καλά». Το ἐπίγραμμα αυτό αποτελεί και το ἐπίκεντρο του ποιήματος τον Καβάφη.

Ο ηθοποιός που ἔφεραν για να
τους διασκεδάσει
απήγγειλε και μερικά
ἐπιγράμματα ἐκλεκτά.

Η αίθουσα ἄνοιγε στον κήπο
επάνω·
κι είχε μιαν ελαφρά ευωδία
ανθέων

5 που ἐνώνονταν με τα μυρωδικά

των πέντε αρωματισμένων
Σιδωνίων νέων.

Διαβάσθηκαν Μελέαγρος,* και
Κριναγόρας,* και Ριανός.*
Μα σαν απήγγειλεν ο ηθοποιός,
Αίσχύλον Εύφορίωνος
Ἀθηναῖον τόδε κεύθει

10 (τονίζοντας ίσως υπέρ το δέον*
το «ἀλκὴν δ' εὐδόκιμον»,
το «Μαραθῶνιον ἄλσος»),
πετάχθηκεν ευθύς ένα παιδί
ζωηρό,
φανατικό για γράμματα, και
φώναξε·

Μελέαγρος, Κριναγόρας, Ριανός:
ελάσσονες ποιητές των
ελληνιστικών χρόνων που
καλλιέργησαν το επίγραμμα και
έγραψαν κυρίως ερωτικά ποιήματα.
υπέρ το δέον: περισσότερο από το
κανονικό· με μεγαλύτερη έμφαση.

«Α δεν μ' αρέσει το τετράστιχον
αυτό.

15 Εκφράσεις τοιούτου είδους
μοιάζουν κάπως σαν λιποψυχίες
Δώσε – κηρύττω – στο έργον
σου όλην την δύναμή σου
όλην την μέριμνα, και πάλι το
έργον σου θυμήσου
μες στην δοκιμασίαν, ή όταν
η ώρα σου πια γέρνει.
Έτσι από σένα περιμένω κι
απαιτώ.

20 Κι όχι απ' τον νου σου ολότελα
να βγάλεις
της Τραγωδίας τον Λόγο τον
λαμπρό –
τι Αγαμέμνονα,* τι Προμηθέα
θαυμαστό,

Αγαμέμνονα κτλ.: αναφέρεται σε
ορισμένα από τα περίφημα έργα
του Αισχύλου.

τι Ορέστου, τι Κασσάνδρας
παρουσίες,
τι Επτά επί Θήβας – και για
μνήμη* σου να βάλεις
25 μόνο* που μες στων στρατιω-
τών τες τάξεις, τον σωρό
πολέμησες και συ τον Δάτι και
τον Αρταφέρνη.»*

μνήμη: ενθύμημα.

μόνο: στο κείμενο είναι αραιά
γραμμένο για να τονιστεί ιδιαίτερα
στην ανάγνωση.

Δάτις και Αρταφέρνης: οι ηγέτες
των Περσών στη μάχη του
Μαραθώνα (490 π.Χ.). Όπως είναι
γνωστό, στο Μαραθώνα ο Αισχύλος
πολέμησε ηρωικά, τραυματίστηκε
βαριά, και κινδύνεψε να πεθάνει. Ο
Αισχύλος πέθανε το 456 στην πόλη
Γέλα της Σικελίας.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Τι τονίζει ιδιαίτερα στο επίγραμμά του ο Αισχύλος;**
- 2. Γιατί ενοχλήθηκε ο Σιδώνιος νέος από το επίγραμμα του Αισχύλου; Τι ήταν αυτό που τον ενόχλησε περισσότερο;**
- 3. Ποια στάση ζωής εκφράζει ο Αισχύλος με το επίγραμμά του και ποια ο Σιδώνιος νέος με τα λόγια του; Η απάντησή σας να στηριχτεί εκτός των άλλων και α) στην εποχή που ζει ο καθένας β) στον τρόπο που ζουν.**

4. Όπως και σε άλλα ποιήματα του Καβάφη έτσι κι εδώ είναι δύσκολο να προσδιορίσουμε τη θέση του ποιητή. Άλλοι μελετητές υποστήριξαν πως ο Καβάφης ειρωνεύεται το Σιδώνιο νέο, άλλοι πως συμφωνεί κατά βάθος μαζί του και άλλοι πως παραδέχεται τα λόγια του νέου χωρίς όμως και να ταυτίζεται μαζί του. Μπορείτε να βρείτε στο ποίημα στοιχεία που ενισχύουν τη μια ή την άλλη άποψη;

5. Ποιο είναι το κεντρικό πρόβλημα που θέτει το ποίημα; Αφορά μόνο τη συγκεκριμένη περίπτωση για την αντιπαράθεση των εποχών ή διατηρεί την επικαιρότητα του (Να διαβάσετε και το ποίημα του Μανόλη Αναγνωστάκη Νέοι της Σιδώνος 1970).

6. Μερικά από τα κύρια γνωρίσματα της ποίησης του Καβάφη είναι: Η μετατόπιση του χρόνου στην αλεξανδρινή εποχή, η θεατρικότητα, ο διδακτικός τόνος, η χρήση των προσώπων ως συμβόλων, η στοχαστική διάθεση, ο λιτός και κάποτε πεζολογικός στίχος. Μπορείτε να επισημάνετε στο ποίημα αυτά τα γνωρίσματα;

**Σόφο (Σοφοκλής Αντωνιάδης)
(1894-1978), Καβάφης (σκίτσο)**

Κ. Π. Καβάφης (1863-1933)

Γεννήθηκε στην Αλεξάνδρεια, όπου υπήρχε ακμαία ελληνική παροικία, κυρίως εμπόρων και υπαλλήλων. Έμπορος ήταν και ο πατέρας του. Η μητέρα του καταγόταν από την Κωνσταντινούπολη. Ο Κωνσταντίνος μετά το θάνατο του πατέρα του ακολούθησε τις μετακινήσεις της οικογένειας του και έζησε από το 1872 ως το 1878 στο Λονδίνο και από το 1882 ως το 1885 στην Κωνσταντινούπολη. Μετά το 1885 εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Αλεξάνδρεια, όπου και πέθανε. Τις εγκύκλιες σπουδές του έκανε στο Λονδίνο και στην Αλεξάνδρεια. Πανεπιστημιακές

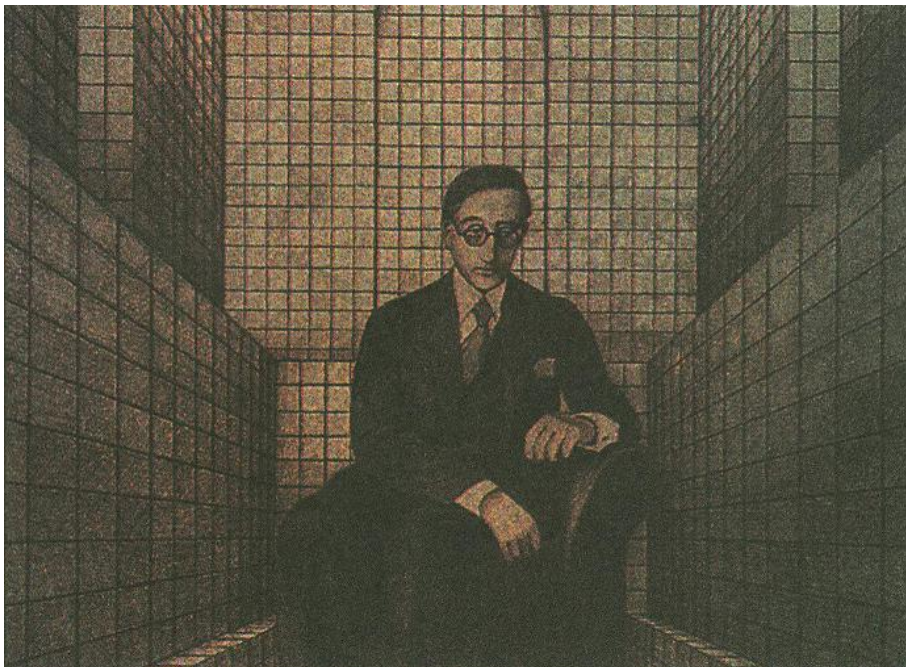
σπουδές δεν έκανε, αλλά κατόρθωσε να αποκτήσει βαθύτατη μόρφωση με τις προσωπικές του μελέτες (κυρίως ιστορίας). Επίσης η διαμονή του στα μεγάλα κοσμοπολίτικα κέντρα της εποχής του (Λονδίνο, Κωνσταντινούπολη, Αλεξάνδρεια) τον εφοδίασε με πλούσια πείρα. Γνώριζε πολύ καλά τη γαλλική και την αγγλική γλώσσα. Ποιήματα αρχίζει να δημοσιεύει το 1886, αλλά θα αργήσει να βρει την προσωπική του έκφραση. Ως το 1900 περίπου η ποίηση του είναι επηρεασμένη από τους ρομαντικούς ποιητές στη διάθεση, στη στιχουργία και στη γλώσσα (καθαρεύουσα). Κατόρθωσε όμως να απαλλαγεί από τους παραδοσιακούς λυρικούς τρόπους και να δημιουργήσει μια ποίηση έντονα προσωπική. Πρόκειται για

μια ποίηση απογυμνωμένη από παραδοσιακά λυρικά σχήματα, που φτάνει συχνά ως την πεζολογία. Τον εκφραστικό φόρτο αναπληρώνει εδώ η παραστατικότητα, η εξαιρετική γλωσσική ευστοχία, η λεπτή ειρωνεία και η υποβολή. Μια τέτοια ποίηση ερχόταν σε αντίθεση με την ποίηση που την ίδια εποχή καλλιεργούνταν στην Αθήνα με κύριο εκπρόσωπο τον Κωστή Παλαμά. Γι' αυτό και άργησε να γίνει αποδεκτή. Πρώτος τον παρουσίασε στην Αθήνα ο Γρ. Ξενόπουλος το 1903 μ' ένα άρθρο του στο περιοδικό Παναθήναια, αλλά η φήμη του εδραιώνεται μετά το 1920, οπότε και έχομε το πρώτο αφιέρωμα στον Καβάφη του περ. Ποιητική Τέχνη (1924). Η οξύτατη σκέψη του ποιητή, η βαθιά αίσθηση

του τραγικού και η εκλεπτυσμένη ευαισθησία του δίνουν στην ποίησή του βάθος και πολλαπλές διαστάσεις. Σήμερα ο Καβάφης θεωρείται ένας από τους κορυφαίους ποιητές, όχι μονάχα της ελληνικής, αλλά και της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας.

Συνήθως τα ποιήματα του χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες: τα ιστορικά, τα φιλοσοφικά και τα ερωτικά. Ο χωρισμός αυτός είναι βέβαια σχηματικός και γίνεται με βάση το θέμα ή τον τόνο που κυριαρχεί. Από τα «ιστορικά» τα πιο πολλά αναφέρονται σε περιστατικά των ελληνιστικών κυρίως χρόνων (αλλά και των ρωμαϊκών και βυζαντινών) ή σε πλαστά περιστατικά, που ο ποιητής παρουσιάζει ως ιστορικά (ψευδοϊστορικά). Μέσα από αυτά

εκφράζονται συνήθως σύγχρονες καταστάσεις. Τα «φιλοσοφικά» του είναι κυρίως ποιήματα βιοθεωρίας, όπου ο διδακτικός τόνος είναι έκφραση ζωής συνειδητά βιωμένης, ενώ στα «ερωτικά» συνυφαίνεται ο ηδονισμός με τον αισθητισμό.

**Αλέξανδρος Ίσαρης (γεν. 1941),
Η μοναξιά του ποιητή (λεπτομέρεια)
(Προσωπογραφίες Κ.Π. Καβάφη -
Σύνδεσμος Αιγυπτιακών Ελλήνων,
1995)**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 8ου ΤΟΜΟΥ

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

(συνέχεια από τον 7ο τόμο)

Ουίλλιαμ Σαίξπηρ, Βασιλιάς Ληρ

(δύο αποσπάσματα),

μτφρ. Β. Ρώτα, εκδ. Ίκαρος5

ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΣΧΟΛΗ45

Εισαγωγή:46

Κ. Παλαμάς, Το πανηγύρι

στα σπάρτα

(Άπαντα, εκδ. Γκοβόστη)62

Ο δωδεκάλογος του γύφτου

(Άπαντα, εκδ. Γκοβόστη)67

Σατιρικά γυμνάσματα

(Άπαντα, εκδ. Γκοβόστη)74

Πατρίδες [Σαν των Φαιάκων

το καράβι...]83

[Πατρίδες! αέρας, γη]89

Αγορά (Άπαντα, εκδ. Μπίρης)93

Βιογραφικό σημείωμα	97
Γ. Δροσίνης, Τα πρωτοβρόχια (Θα βραδιάζει)	101
Βιογραφικό σημείωμα	104
Κ.Π. Καβάφης, Περιμένοντας τους βαρβάρους	106
Ιθάκη	113
Η σατραπεία	119
Απολείπειν ο Θεός Αντώνιον	124
Αλεξανδρινοί βασιλείς	128
Ηγεμών εκ Δυτικής Λιβύης (Ποιήματα, εκδ. Ίκαρος)	135
Νέοι της Σιδώνος 400 μ.Χ. (Ποιήματα, εκδ. Ίκαρος)	139
Βιογραφικό σημείωμα	147

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7, του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

***Απαγορεύεται η αναπαραγωγή
οποιοδήποτε τμήματος αυτού του
βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα
(copyright), ή η χρήση του σε
οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή
άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.***